

UCHWAŁA Nr XXXVIII/203/17
RADY MIEJSKIEJ W POLANOWIE
z dnia 26 kwietnia 2017 roku

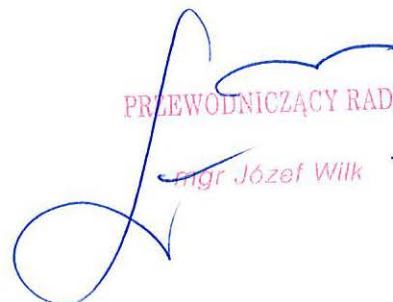
w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Polanów na lata 2016-2019”

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm. Dz.U. z 2015r.: poz. 397, poz. 774, poz. 1505, Dz.U. z 2016r.: poz.1330, poz.1887, poz. 1948) Rada Miejska w Polanowie uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Polanów na lata 2016-2019” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Polanowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY
mgr Józef Wilk

WYCIĄG Z PROTOKOŁU
sesji Rady Miejskiej w Polanowie

Nr ..... XXXVIII/17 ..... z dnia 26. kwietnia 2017 ✓

- 1) ustawowy skład Rady ..... 15 .....
- 2) obecni na sesji ..... 13 .....
- 3) Wynik głosowania:
  - a) liczba głosów „ZA” ..... 12 .....
  - b) liczba głosów „PRZECIW” ..... - .....
  - c) liczba głosów „WSTRZYMAŁ SIĘ” ..... - .....

GMINA POLANÓW 2016

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gmina Polanów 2016-2019

**Załącznik do Uchwały
nr XXXVIII/203/17
Rady Miejskiej w Polanowie
z dnia 26 kwietnia 2017r.**

Spis treści

Spis treści	3
Wstęp	4
1. Słowniczek pojęć	5
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	7
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	8
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	18
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	28
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).	28
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa krajobrazu kulturowego.....	33
Gminy Polanów.....	33
5.2.1. Zarys historii miasta Polanów.....	33
5.2.2. Zabytki nieruchome i propozycje do ujęcia w ewidencji gminnej (załącznik nr 1).....	36
5.2.3. Zabytki nieruchome o dużym znaczeniu, w tym zabytki objęte prawnymi formami ochrony.	40
5.2.4. Zabytki ruchome	57
5.2.5. Zabytki archeologiczne (załącznik nr 2).....	58
6. Analiza szans i zagrożeń.....	68
7. Założenia programowe	69
8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami	78
8.1. Instrumenty prawne.....	78
8.2. Instrumenty finansowe.....	79
8.3. Instrumenty społeczne.....	79
9. Zasady oceny realizacji programu.....	79
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami i realizacja.....	80
11. Główne opracowania wykorzystane do przygotowania programu:	84

Wstęp

Konieczność wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 r.¹ Program sporządzany jest na okres 4 lat, z założeniem ewaluacji jego wykonania co 2 lata. Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w gminie. Przeanalizowane zostały dokumenty strategiczne dotyczące zarówno województwa jak i Gminy Polanów zakresie ochrony zabytków. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwala wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego. Po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków danego województwa, program przyjmowany jest przez Radę Gminy. Jego aktualizacja po 4 latach powinna wziąć pod uwagę dotychczasową realizację programu, zmieniające się warunki kulturowe, społeczne, gospodarcze i finansowe gminy oraz nowe uwarunkowania prawne.

---

¹Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późniejszymi zmianami.

1. Słowniczek pojęć

Ustawa o ochronie zabytków w art. 3² podaje następujące wyjaśnienie pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu

---

² Tamże, s. 1 i następne.

zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków według art. 4³ polega na działaniach, których celem jest:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,

5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 87. ust. 2 przywołanej ustawy ustala dla wszystkich programów, w tym programów, gminnych następujące ogólne cele ochrony nad zabytkami:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, które eliminują sytuacje konfliktowe i wykorzystanie tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania jest art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.⁴ Między innymi czytamy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
4. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

---

⁴Tamże, s. 37.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH⁵

Najważniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę:

- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu** (Dz. U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik) - zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.
- **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta** (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.
- **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja** (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98) zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie

---

⁵ Według Programu opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego[...]

ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.** (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585). Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów.

- **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 18 marca 2010 r.

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Dokument postuluje konieczność identyfikacji zasobów mających podlegać ochronie oraz tworzenia i wdrażania systemu ich ochrony. Sygnatariusze zobowiązują się do prowadzenia działań systemowych w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym oraz przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- **Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (D.U. z 19 sierpnia 2011 poz.1018)**

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku. W Polsce Konwencja weszła w życie 16 sierpnia 2011 roku i stanowi obecnie jedyny akt prawa (międzynarodowego), na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Konwencja przyjmuje za cele:

- ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek,
- doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu

świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego,

- zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień Konwencji. Konwencji zobowiązuje do podejmowania działań zapewniających ochronę dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na terytorium sygnatariuszy, określenia i zdefiniowania jego elementy oraz sporządzenia rejestru niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego rozumianego wg UNESCO jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE (*Infrastructure for Spatial Information in Europe*)**

- w ustawie *o infrastrukturze informacji przestrzennej* z dnia 4 marca 2010 r., która to weszła w życie 7 czerwca 2010 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE. Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa). Założenia dyrektywy określają sposób w jaki dane te będą organizowane - ze szczególnym naciskiem na brak powielania kompetencji poszczególnych jednostek administracji publicznej w zakresie pozyskiwania tych danych, a w efekcie optymalizacji wydatków ponoszonych przez podatnika na tworzenie zbiorów cyfrowych odzwierciedlających stan rejestrów publicznych.

Natomiast prawne regulacje dotyczące ochrony zabytków w Polsce odnajdujemy w następujących ustawach:

1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela; ⁶

2) głównym akcie prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce – Ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁷, w tym szczególnie w następujących jej artykułach:

Art. 6.⁸

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- b) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- c) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- d) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),
- e) instrumentami muzycznymi,
- f) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- g) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 18. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,

decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dalej czytamy także:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

-

---

⁶Konstytucja RP, art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86

⁷Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późniejszymi zmianami).

⁸Tamże, s. 3 i następne.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta)

w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawa wskazuje, że **ochrona zabytków przez organy administracji publicznej polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:**

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków zagranicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza według art. 5 polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m.p.z.p., a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z **art. 21** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne. Zgodnie z art. 22 ust. 4 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ) nie jest podniesiona do rangi formy ochrony wprost, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez:

- art. 7 pkt 4 ustawy łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36 ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych, które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania

przestrzennego (art.21)

- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art.19.1)

Zgodnie z nowelizacją (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3 mówi: "W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków".

Przepisy dotyczące ochrony nad zabytkami na poziomie krajowym znajdujemy także w następujących dokumentach szczegółowych:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Dz. U. z 2012 r., poz. 647 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2013r., poz. 1469 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013r., poz.1232 ze zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013r., poz. 627 ze zm.);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012r., poz. 406 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 u.o.z.

W Krajowym programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w 3 grupach problemowych:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie analizy stanu przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami sformułowano cel główny Krajowego programu:

Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

W Programie poruszono kilka zagadnień, do najważniejszych należą:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.).
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony

zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Główne cele Programu Krajowego:

1. Cel główny *Krajowego programu – Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*

Wyzwanie – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

2. Cel szczegółowy 1 – *Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce*

Wyzwanie 1 – Uporządkowanie i ujednoczenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

3. Cel szczegółowy 2 – *Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków*

Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

4. Cel szczegółowy 3 – *Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji*

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

• **Narodowa Strategia Kultury na lata 2007-2013** wraz z jej **Uzupełnieniem na lata 2004-2020**. Określono następujące cele Strategii Kultury:

Cel strategiczny/nadrzędny: Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele częściowe/uzupełniające:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego[...].
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Dokumenty na poziomie krajowym dotyczące opieki i ochrony nad zabytkami w sposób ogólny wyznaczają kierunki działań programu gminnego.

Dokumenty strategiczne na poziomie hierarchicznie niższym (terytorialnym) nawiązują do wskazań na poziomie regionu. Również program opieki nad zabytkami dla Gminy Polanów został sporządzony w nawiązaniu do głównych założeń tych dokumentów.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

W procesie zarządzania rozwojem regionalnym Gmina Polanów kieruje się wytycznymi zawartymi w wojewódzkich dokumentach strategicznych i programowych na poziomie województwa, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla rozwoju województwa. Do najważniejszych dokumentów na poziomie województwa należą:

• Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

(Uchwała nr XLV/530/10 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego

z 19 października 2010 roku)

W Planie wzmiankowana jest Święta Góra Polanowska i zamek w Kraǳu jako obiekty o charakterze ponadregionalnym. Zamek wyznaczony (w Ustaleniach - PK27) do objęcia ochroną w formie parku kulturowego. A Święta Góra Polanowska i jej otoczenie do objęcia ochroną krajobrazu kulturowego (w Zaleceniach i Projektach - OKK24).

W Planie nie znajdujemy odniesień do innych zabytków z terenu Gminy Polanów. Zawiera on jednak interesującą diagnozę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego i definiuje obszary problemowe dla województwa, które dotyczą także Gminy Polanów.

Na uwagę zasługują opisy charakteryzujące krajobraz kulturowy województwa:

Większość miast województwa, jak wskazuje PZPW, posiada średniowieczne metryki (XIII-XV wiek) i układy przestrzenne wywodzące się z czasów lokacji. W planach miast wyróżnia się: centralny rynek z ratuszem, położony w sąsiedztwie kościoła miejskiego oraz regularne kwartały z zabudową mieszczańską. Zachowane obiekty architektoniczne tego okresu w województwie to mury obronne lub ich fragmenty, budowle sakralne, nieliczne ratusze.

Wsie o metryce średniowiecznej, o rozpoznawalnych układach lokacyjnych placowych (okolnicowych, owalnicowych) i ulicowych, z zabudową zagrodową z XIX wieku zachowały się dość licznie, tworząc dzisiaj układy ruralistyczne w większości objętych ochroną konserwatorską[...].

Dwory i pałace sytuowane były otoczeniu parków i zabudowań folwarcznych, dzisiaj wpisane są w krajobraz wielu wsi. Najliczniej zachowały się neostylowe budowle XIX-wieczne, ale występują też starsze rezydencje. Znaczenie ponadlokalne mają budowle o wyrazistych formach stylowych, na przykład wzmiankowany w Planie, pałac w Naclawiu.

Parki typu krajobrazowego z XIX wieku zakładane w otoczeniu rezydencji. Ale w województwie występują też parki o elementach układu XVIII-wiecznego.

Ważnymi obiektami, świadkami epoki, były cmentarze, które lokowano aż do XIX wieku wokół kościołów. W późniejszym okresie lokalizowano je poza zabudowaniami. Zakładane były cmentarze wyznaniowe, komunalne i rodowe. Większość zabytkowych cmentarzy na Pomorzu Zachodnim należała do gmin luterańskich, część do gmin żydowskich, nieliczne do

innych wyznań. Z okresu wojen pozostały cmentarze wojenne i przyszpitalne. Na większości cmentarzy nie zachowały się nagrobki[...].

Rozwój przemysłu w XIX wieku pozostawił na terenie województwa wiele obiektów klasyfikowanych dzisiaj jako zabytki techniki.

Do najbardziej reprezentatywnych zabytków techniki i przemysłu województwa należą między innymi obiekty dokumentujące rozwój komunikacji (drogi, kolej normalno- i wąskotorowa, mosty, wiadukty, autostrada, lotniska) i zabudowania kolejowe z epoki[...].

W Planie zostały zdefiniowane obszary problemowe z zakresu ochrony dziedzictwa na terenie województwa. Najważniejsze z nich to:

* Niewielka powierzchnia województwa objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a tym samym brak ochrony prawnej znacznego procenta dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

* Zmiany w krajobrazie będące skutkiem transformacji społeczno-ekonomicznych;

- zagrożone likwidacją obiekty związane z charakterem gospodarki regionu: stocznie, porty rybackie i inne,
- opuszczone obiekty wojskowe,
- niszczące zabudowania pofolwarczne (dawnych PGR),
- popadające w ruinę wiejskie dwory i pałace.

* Deformacja krajobrazu w wyniku niewłaściwej lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych (np. hal, magazynów), wielkoprzestrzennych (np. nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. masztów, wież elektrowni wiatrowych).

* Nadmierna ingerencja nośników informacji (np. wielopłaszczyznowych reklam, słupów) w krajobraz.

* Degradacja terenów przyrzecznych - zniszczone młyny i inne urządzenia, chaotycznie powstająca obudowa brzegów.

- * Zanikanie charakterystycznego elementu historycznego krajobrazu, jakim są m.in. koleje normalno- i wąskotorowe.
- * Zagospodarowywanie zabytkowych centrów miast i miejscowości w sposób funkcjonalnie i przestrzennie nieuwzględniający historycznych wartości, powodujące zacieranie ich charakteru, a w konsekwencji spadek atrakcyjności i możliwości promocji wartości kulturowych.
- * Zły stan techniczny zabytkowej zabudowy, brak emocjonalnego uzasadnienia zachowania tradycyjnego budownictwa, brak ekonomicznych bodźców do inwestowania w remonty.
- * Niewłaściwe realizacje remontowe w budowlach zabytkowych.
- * Dewastacje terenów historycznych parków i cmentarzy.
- * Zmniejszanie/likwidacja zasobów zieleni przydrożnej - wycinanie alei przydrożnych.
- * Marginalne traktowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego w raportach i ocenach dotyczących wpływu przedsięwzięcia na środowisko.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa. Plan określa uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie:

- organizacji struktury przestrzennej, w tym podstawowych elementów sieci osadniczej,
- infrastruktury społecznej i technicznej,
- ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej.

Do zadań polityki przestrzennej PZP województwa w dziedzinie ochrony zabytków należy między innymi:

- a) ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- b) ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- c) wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- d) unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,
- e) stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne np.: targowe w śródmieściach miast średniowiecznych, rybołówstwo na wybrzeżu i rybactwo na Zalewie Wiślanym,
- f) eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych, w szczególności zabytków rangi światowej, europejskiej i krajowej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej,
- g) komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

W związku z tym, w gminnych dokumentach planistycznych należy:

- zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych,
- zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony,
- określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane.

• **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020**

(Uchwała nr XVI/147/2000 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 23 października 2000 roku)

Jednym z założeń Strategii jest poprawa zarządzania przestrzenią, a także optymalne wykorzystanie zasobów regionalnych (przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych i gospodarczych) dla zapewnienia rozwoju regionu i wysokiej jakości życia mieszkańców. W Strategii nie wskazano konkretnych zadań związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Polanów. W sposób ogólny nawiązano do niewystarczającego dostępu do kultury na terenach wiejskich w odniesieniu do województwa i przedstawiono opis rodzaju zabytków na terenie województwa z ogólnym wskazaniem na zły stan zachowania części obiektów dziedzictwa kulturowego, niskich nakładów na rewitalizację i słabo rozwiniętej bazy turystycznej regionu.

Planowane działania w obszarach problemowych określono w formie celów strategicznych uszczegółowionych celami kierunkowymi.

Na uwagę zasługuje cel strategiczny nr 4 (Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami) - cel kierunkowy 4.4 (Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).

• **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2013-2016**

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2013-2017 opracowany został przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, instytucję kultury Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2013-2017 obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogactwem kulturowego dziedzictwa województwa zachodniopomorskiego, zarówno zagadnienia kontekstu historycznego, zachowanego materialnego dziedzictwa, jego mocnych i słabych stron, uwarunkowań prawnych i finansowych, ale głównie wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.

Program opieki nad zabytkami na poziomie województwa przedstawia dokładniejszą charakterystykę dziedzictwa materialnego województwa, której elementy w skali mniejszej odnajdujemy również w gminie Polanów.

Na terenie województwa charakterystycznymi wyznacznikami obszaru i świadkami epoki są:

Zabudowa wiejska

Wiejska zabudowa ma wyróżnik kulturowy regionu, głównie ze względu na tradycyjną konstrukcję ryglową i murową oraz typologię. Podobnie jak i w miastach, na wsi dominuje zabudowa z połowy XIX wieku i początków wieku XX. Rzadziej spotykane są obiekty z pierwszej połowy XIX wieku, a jeszcze rzadziej XVIII-wieczne. W zabudowie dominują zagrody 3-4-budynkowe, z szerokofrontowymi chałupami nakrytymi dachami dwuspadowymi. Domy mieszkalne lokowane są na froncie siedlisk (kalenicowo bądź szczytowo do drogi). Budynki gospodarcze - inwentarskie i stodołne – rozplanowane są w kształt czworoboku lub podkowy.

Założenia folwarczne

Założenia folwarczne – są charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego wsi Pomorza Zachodniego. Powstawały już od XV/XVI wieku i podlegały procesom przekształcania i rozbudowy aż do XX wieku.

Najczęściej składały się one z budynków gospodarczych (stajni, obór, owczarni, stodoł), kolonii mieszkalnej dla robotników folwarcznych oraz z części reprezentacyjnej właścicieli – rezydencji mieszkalnej z parkiem.

Często skala pierwotnego zespołu folwarcznego wpływa na kształt układu ruralistycznego objętego ochroną konserwatorską.

W okresie powojennym na ich bazie zostały stworzone Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR-y, później zlikwidowane decyzją administracyjną w 1991 roku). Biura PGR-ów, szkoły, kluby, lokowano często w pałacach i rządówkach, dając tym samym nową funkcję i swoistą ochronę tym obiektom (poprzez systematyczne remonty). Ze względu na zmianę profilu produkcji rolnej nie można było zachować i pozostawić w formie pierwotnej całej pełnej zabudowy dawnych folwarków, a część obiektów ulegała przekształceniom. Wielkokubaturowe budynki gospodarcze: stodoły, obiekty o charakterze inwentarskim, magazyny oraz gorzelnie, mleczarnie, serowarnie, płatkarnie to obiekty ryglowe i wznoszone z

cegły lub kamienia. Przemiany ostatnich 20 lat spowodowały, że znacząca część historycznych założeń folwarcznych jest dziś nieużytkowana, opuszczona i często zniszczona.

Zabudowa rezydencjonalna

Zabudowa rezydencjonalna – dwory i pałace to obiekty zróżnicowane pod względem chronologicznym, skali i form stylowych. Wielkość tego zasobu jest wyróżnikiem naszego województwa na terenie Polski. Obiekty rezydencjonalne położone są najczęściej w otoczeniu parków i zespołów folwarcznych. Są to budynki wznoszone od XVII wieku, najliczniej zachowane są XIX/XX wieczne. Dominują obiekty neostylowe, murowane z cegły ceramicznej, o nieskomplikowanej formie i kompozycji elewacji. Wiele z historycznych barokowych rezydencji to obecnie tylko ruiny.

Zamki książęce, rycerskie i zakonne to jedne z najstarszych i najcenniejszych zabytków województwa zachodniopomorskiego. Do czasów współczesnych przetrwały tylko nieliczne, w większości przebudowane lub jedynie w formie ruin. Spośród średniowiecznych zamków żaden nie zachował swej pierwotnej formy i towarzyszących umocnień w postaci fos, wałów, mostów.

Zamki późniejsze, renesansowe – stanowiące głównie siedziby najzamożniejszych rodów pomorskich, które powstały poprzez rozbudowę obiektów wcześniejszych, średniowiecznych. Do grupy tej należy zamek w Krągu.

Architektura sakralna

Architektura sakralna stanowi jeden z najstarszych i najcenniejszych elementów – poza obwarowaniami miejskimi – krajobrazu kulturowego miast i wsi Pomorza Zachodniego. W ośrodkach miejskich powstawały licznie kościoły parafialne, z farą najczęściej usytuowaną w pobliżu rynku. Budowano również kaplice szpitalne, założenia zakonne, lokowane z reguły poza murami miejskimi.

Wyróżnikiem kulturowym w grupie zabytków sakralnych są drewniane świątynie wiejskie budowanych w technice ryglowej.

Najliczniej reprezentowana jest natomiast grupa kościołów neostylowych (neogotyckich, neoromańskich), głównie z drugiej połowy XIX w.

Parki, ogrody i cmentarze

Jedną z najliczniejszych grup zabytków są obszary zieleni komponowanej – parki i ogrody, cmentarze, aleje przydrożne. Parki w większości związane są założeniami dworsko-folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości.

Do połowy XIX w. nekropolie wiejskie, którym towarzyszyła zieleń obrzeżna, zlokalizowane były przy kościołach. W późniejszym okresie cmentarze wytyczano poza obszarem zwartej zabudowy. W krajobrazie tworzyły one kępę zieleni wysokiej, często z nasadzeniami alejowymi. Współcześnie znaczna część nekropolii nie pełni funkcji grzebalnej, ale pozostała czytelnym elementem przestrzeni kulturowej. Cmentarze na terenie Pomorza Zachodniego związane były w zdecydowanej większości z luterańskim obrzędkiem religijnym, bardzo rzadko z kalwińskim.

Sporadycznie można jeszcze dziś odnaleźć cmentarze rodowe, zlokalizowane najczęściej w obrębie parków dworskich lub lasów. Są również nieliczne cmentarze wojenne (np. z czasów wojny prusko-francuskiej czy obu wojen światowych), przyszpitalne czy kryjące szczątki ofiar pomorów. Cennym, choć współcześnie zagrożonym, elementem krajobrazu kulturowego jest zieleń przydrożna, niekiedy nasadzana w XVIII lub XIX wieku, np. aleja bukowa w gminie Polanów.

Program wojewódzki postuluje do objęcia ochroną następujących obszarów z terenu gminy Polanów:

OKK 09 „DOLINA GRABOWEJ”

Obszar w północno-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego, w granicach gminy: Polanów, Sławno, Malechowo i Darłowo, wytyczony wzdłuż doliny rzeki Grabowej, od źródeł w okolicach Polanowa, aż po ujście do rzeki Wieprzy w okolicach Darłówka. „Dolina Grabowej” o szerokości od 2 do 5 km, przecina Wysoczyznę Polanowska i Równinę Sławieńską.

Walory kulturowe OKK 09

Archeologia: *Przystawy* – wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowate, położone nad brzegiem rzeki Grabowej; *Krąg* – grodzisko, *Polanów* – grodzisko, *Niemica* – w centrum wsi, na wyniesieniu znajdowało się grodzisko wczesnośredniowieczne, obecnie stoi tam kościół; *Borkowo* – okazały grobowiec megalityczny z młodszej epoki kamienia (neolitu); *Janiewice* –

grodzisko wczesnośredniowieczne o kształcie prostokątnym ze słabo zarysowanym wałem położone nad jez. Chamiec nieopodal rzeki.

Jest to obszar o zróżnicowanym krajobrazie kulturowym ze wsiami dworsko-folwarcznymi (w okolicach Polanowa i Malechowa) oraz typowymi wsiami chłopskimi - w dolnym biegu rzeki.

Dolina rzeki Grabowej, łącznie z wysoczyzną, sprzyjała osadnictwu, z gospodarką rolnohodowlaną.

Historycznie na rzece Grabowej znajdowały się liczne młyny i elementy infrastruktury technicznej (mosty, przepusty, kanały, itp.). Obecnie dzieła hydrotechniczne, zachowały się w: Lejkówku – młyn ryglowy (nieczynny), Nowym Żytniku – elektrownia wodna z 1913 r. oraz Polanowie – młyn. Głównym elementem krajobrazu kulturowego w górnym biegu rzeki jest wieś Krąg (projektowany park kulturowy), o średniowiecznej metryce z zachowanym i użytkowanym renesansowym zamkiem i kościołem oraz XIX-wiecznym parkiem.

OKK 24 „ŚWIĘTE GÓRY”

Obszar w północno-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego, w granicach miasta Koszalin i gmin: Sianów i Polanów. Jest to obszar szlaku pielgrzymkowego, od Góry Chełmskiej w Koszalinie do Góry Polanowskiej (wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 206).

Walory kulturowe OKK 24

Archeologia: w *Koszalinie* od pradziejów ważną rolę religijną pełniła Góra Chełmska – od pogańskiego miejsca kultu do chrześcijańskiego cmentarza w średniowieczu. *Polanów* – na terenie obecnego i w jego okolicach zlokalizowanych było we wczesnym średniowieczu kilka osiedli, na terenie jednego z nich w centrum miasta powstał później zamek.

Od XIII do XVI wieku były to znane w Europie pielgrzymkowe miejsca kultu Maryjnego, z kaplicami na Chełmskiej Górze (1 poł. XIII wieku), Świętej Górze Polanowskiej (XIV wieku) oraz Górze Rowokół (XIV/XV wiek). W okresie średniowiecza miejsca te odegrały ważną rolę w kontekście życia duchowego (pątniczego), a także pełniły rolę czynnika miastotwórczego i żeglugowego.

Kaplica na Świętej Górze k/Polanowa słynęła z cudownego obrazu Matki Bożej, bogatego wyposażenia oraz zawsze otwartych drzwi. Po wprowadzeniu reformacji świątynie zostały opuszczone, a z czasem rozebrane.

Po 1989 roku miejsce to przekazano Kościołowi Rzymskokatolickiemu. Na Świętej Górze Polanowskiej powstała Pustelnia Franciszkańska z kaplicą Matki Bożej Bramy Niebios.

W Programie znajdujemy także informacje o tym, że wzdłuż liczącej 33 km drogi Koszalin – Polanów usytuowanych jest kilka wsi o metryce średniowiecznej między innymi Mokre, Kościernica, Naclaw, Jacinki. Wsie średniowieczne objęte są strefami ochrony konserwatorskiej. Odnotowano zabytki architektury, np. gotycki kościół w Kościernicy, szachulcowy kościół w Garbnie, zespoły dworsko-parkowe w Naclawiu, Kościernicy oraz liczne przykłady drewnianego budownictwa ryglowego zakwalifikowane do wpisu do rejestru zabytków, cmentarze poewangelickie, kaplice grobowe (Kościernica), zabytki techniki („Czerwony Most” w Polanowie).

Jest to również obszar o bogatych walorach estetyczno-krajobrazowych i nieprzekształconym środowisku przyrodniczym. W bezpośrednim sąsiedztwie i otoczeniu obszaru „Święte Góry” znajdują się rezerваты przyrody „Jodły Karnieszewickie”, florystyczny rezerwat „Wieleń”, faunistyczny „Rezerwat na rzece Grabowej”, obszary chronionego krajobrazu „Koszaliński Pas Nadmorski”, „Okolice Polanowa”, „Okolice Żydowo-Biały Bór”.

Na uwagę zasługują zwarte kompleksy leśne Puszczy Koszalińskiej, otwarte przestrzenie Wysoczyzny Polanowskiej” oraz pomnikowe aleje przydrożne (np. bukowa, Kościernica - Jacinki).

Ogólnie w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami, w sposób ogólny, określono 3 cele perspektywiczne, które będą realizowane poprzez cele operacyjne z podziałem na poszczególne zadania operacyjne.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Program gminny uwzględnia także ustalenia i wnioski zawarte w dokumentach strategicznych na poziomie gminy :

- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Polanów**

(Uchwała nr LII/440/2010 Rady Miejskiej w Polanowie z dnia 28 września 2010 roku)

Dokument ten zawiera charakterystykę ogólną Gminy i opis jej potencjału oraz wskazuje cele i kierunki rozwoju. Ochronę dóbr kultury materialnej regulują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które obok ochrony przez organy państwowe określają kompetencje gminy w tym zakresie, zawierające warunki ochrony konserwatorskiej obszarów i obiektów chronionych prawem na poziomie kraju i prawem lokalnym. Studium uwzględnia materiały instytucji związanych z ochroną kultury materialnej jako obligatoryjne wytyczne do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego. Warunki ochrony konserwatorskiej określają przedmiot ochrony, zakres ochrony oraz sposób użytkowania zabytków.

Warunki ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- a) organy administracji rządowej,
- b) organy administracji samorządowej,
- c) służby komunalne,
- d) państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne,
- e) osoby prawne,
- f) osoby fizyczne.

Główne cele ochrony zasobów kulturowych gminy Polanów, ujęte w Studium, obejmują:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy Polanów,
- zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury,
- zachowanie i formowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego oraz zapewnienie jego trwałego i zrównoważonego użytkowania.

Warunki konserwatorskie winny być przestrzegane szczególnie przy:

- określaniu prawa miejscowego i przepisów gminnych,
- opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- wydawaniu decyzji dot. gospodarki terenami i podziałów własnościowych,
- wydawaniu decyzji dot. sposobu użytkowania i eksploatacji obiektów (budynków i obszarów) objętych ochroną konserwatorską.

W Studium wyznaczono tereny chronione, objęte strefą ochrony konserwatorskiej ze względu na wartości kulturowe i przyrodnicze (pomniki przyrody).

Pomniki przyrody to pojedyncze, bądź grupowo występujące twory przyrodnicze o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej bądź krajobrazowej.

Na obszarze gminy Polanów za pomniki przyrody uznano:

- kilkadziesiąt pojedynczych drzew (głównie buki zwyczajne, dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, świerki itp.);
- 2 aleje bukowe (aleja 624 buków zwyczajnych przy szosie Naclaw-Polanów i aleja buków zwyczajnych przy drodze Dadzewo-Rosocha);
- grupy drzew;
- głązy narzutowe.

Na terenie gminy Polanów znajduje się ponad 2,5 tys. ha lasów ochronnych. W granicach tej gminy wyznaczono drzewa doborowe oraz obiekty kultu religijnego - wspomnianą już Świętą Górę Polanowską, która położona jest 2 km na południowy zachód od miasta Polanów na wysokości 156 m n.p.m. Na początku XIV wieku zakonnicy wybudowali tu kaplicę z obrazem Matki Boskiej. Cudowny wizerunek i uzdrawiające właściwości wody ze źródła u podnóża góry ściągają tu setki pątników. Ruch pielgrzymkowy do Polanowa trwał do końca XVI wieku. Na nowo miejsce to zaczęło funkcjonować po 1945 roku.

W Studium znajdujemy informację o koncepcji zagospodarowania turystycznego Świętej Góry Polanowskiej, mającej na celu zachowanie i rewitalizację dziedzictwa kulturowego, a także udostępnienie miejsca dla ruchu pieszego i rowerowego.

W projekcie przewidziano m.in. :

- realizację ekologicznej ścieżki pieszej i rowerowej,
- renowację znajdującego się w poszczególnych miejscowościach zabytkowego dziedzictwa (zabytkowe domy, kościoły, pałace, parki, cmentarze),
- tworzenie rezerwatów przyrody i ścieżek edukacyjnych,
  - realizację bazy turystycznej oraz utworzenie stref ciszy wokół Świętych Gór,
  - realizację tzw. „Zielonych Mostów”, nazywanych także „Alejami Trzeciego Tysiąclecia”.
- Pierwowzorem stała się aleja pomnikowych buków, założona w XVIII wieku wzdłuż trasy na odcinku Naclaw-Polanów.

Obiektami cennymi m.in. ze względu na walory przyrodnicze są cmentarze poewangelickie, gdzie występuje nierzadki cenny drzewostan.

Najważniejsze elementy historycznego krajobrazu kulturowego w gminie Polanów to m.in.: urbanistyczne układy przestrzenne, zabytkowe kościoły reprezentujące różne style, założenia rezydencjonalno - parkowe i zespoły pofolwarczne oraz relikty tradycyjnej zabudowy ludowej, wzniesione w technice ryglowej, a także dwory, pałace i zamek w Krągu.

Na terenie gminy przebiega kilka szlaków turystycznych:

- żółty: Żydowo - Polanów;
- zielony: Lubowa - Chocimino - Wietrzno - Święta Góra Polanowska – Polanów;
- zielony: Sępólno - Dalimierz - Gologóra – Żydowo;
- niebieski: Polanów - Warblewska Góra - Dąb Wrangla - Buszyno - Krąg - dolina Grabowej - do Baniewic.

Studium zawiera także informacje o obiektach z terenu gminy o szczególnym znaczeniu dla regionu.

Najważniejsze dobra kultury o znaczeniu regionalnym, to:

Cetuń – założenie pałacowo-parkowe,

Chocimino – kościół ryglowy z otoczeniem Komorowo – kościół ryglowy z otoczeniem
 Kościernica – murowany kościół późnogotycki,

Krąg – założenie w skład którego wchodzi renesansowy zamek, kościół zamkowy z barokową kaplicą, park krajobrazowy,

Naclaw – założenie pałacowo-parkowe,

Wielin – ryglowy kościół, założenie pałacowo-parkowe Polanów – neogotycki kościół

Żydowo, gdzie znajduje się 5 osad, dwa cmentarzyska, dwa grodziska, zachowany układ przestrzenny wioski, ryglowy kościół wraz z otoczeniem.

Studium wskazuje także, że Gmina Polanów posiada liczne walory krajoznawczo-turystyczne, które są podstawą rozwijania działalności turystycznej.

O atrakcyjności turystycznej gminy świadczą również liczne zachowane zabytki architektury i budownictwa. Z obszaru gminy do Krajowego Rejestru Zabytków Nieruchomych wpisanych zostało 37 obiektów.

● **Strategia Rozwoju Gminy Polanów na lata 2015-2025**

(Załącznik do Zarządzenia Burmistrza nr 83/15 z 9 grudnia 2015)

Strategia rozwoju gminy jest częścią planu rozwoju gospodarczego. Określa on nie tylko politykę rozwoju gospodarczego, ale omawia także kwestie kulturalne, środowiskowe lokalnej społeczności oraz ogólną tematykę społeczną. Strategia zawiera wizję i metody pozwalające na jej realizację. Obrazuje możliwości rozwojowe gminy, nakreśla ramy procesów decyzyjnych i cele jakie lokalna społeczność pragnie osiągnąć. Przyjmując strategię społeczność wypracowuje porozumienie odnośnie do zasadniczych celów i kierunków rozwoju, zobowiązując jednocześnie lokalne władze do stworzenia odpowiedniej struktury organizacyjnej gminy i zarządzania finansami w sposób nakierowany na realizację tych celów.

Strategia wskazuje między innymi na istnienie zabytków jako wartości lokalnej, która można wykorzystać do rozwoju lokalnego poprzez inwestycję w turystykę. Zewidencjonowanych jest około 150 zabytków, w tym wiele założeń folwarcznych i pałacowych z parkami, kościoły i zabytki techniki. Ze względu na bardzo dobre warunki glebowe i hydrograficzne obszar gminy jest rejonem o intensywnym osadnictwie w całym okresie historycznym. Najstarsze ślady osadnictwa związane są z epoką kamienia – okresem mezolitu i neolitu. Na terenie gminy Polanów zaewidencjonowano ogółem 621 stanowisk archeologicznych.

Na obszarze gminy Polanów znajdują się (20 + 2) obiekty uznane za parki wiejskie. Większość z nich wpisana jest do rejestru zabytków gminy.

W Strategii określono obszary rozwoju gminy w perspektywie do 2025 roku. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego ważne są działania opisane w części **4.2.1-4 Rewitalizacja przestrzenna i funkcjonalna 1.4.1-4 Rozwój turystyki.**

W Strategii znajdujemy także opis miejsc gminy Polanów o znaczeniu ponadregionalnym:

- Święta Góra (156 m n.p.m.) – położona 2 km na południowy zachód od miasta, w pobliżu siedziby nadleśnictwa. Na początku XIV stulecia zakonnicy wybudowali tu kaplicę z obrazem Matki Boskiej. Cudowny wizerunek i uzdrawiające właściwości wody ze źródła u podnóża góry ściągały tu setki pątników. Po zwycięstwie reformacji ruch pielgrzymkowy do Polanowa trwał do końca XVI wieku. Z czasem kaplica zawałowała się. W 1996 r. teren Świętej Góry stał się własnością kościoła, a w 1999 r. rozpoczęto budowę franciszkańskiego centrum pielgrzymkowego. W roku 2000 wyruszyła także pierwsza piesza pielgrzymka „Świętych Gór. Wzdłuż trasy Koszalin-Polanów stanęło 31 kapliczek przedstawiających sceny z życia Chrystusa, zachęcających do pielgrzymowania w medytacyjnym zamyśleniu malowniczymi leśnymi duktami i polnymi drogami. W roku 2010 łączący dwie Święte Góry – Chełmską i Polanowską, średniowieczny

szlak pielgrzymkowy, ponownie został włączony do europejskiej sieci dróg św. Jakuba prowadzących do hiszpańskiej Composteli,

- Warblewska Góra – zwana dawniej "Wielkim Widokiem" , jedno z najwyższych wzniesień w pobliżu miasta, na którym dawniej znajdowały się restauracja, taras widokowy oraz aleje spacerowe. W latach 80-tych, na zachodnim stoku wybudowano nieistniejący już wyciąg narciarski. Obecnie w miejscu tym planowana jest budowa Centrum Aktywnego Wypoczynku z platformą widokową, wyciągiem i całoroczną rynną saneczkową,
- Czerwony Most - 120-metrowej długości stalowy most nad rzeką Grabową, na rozebranej przez Rosjan w roku 1945 linii kolejowej Polanów –Korzybie,
- Przez obszar gminy Polanów przebiega Wał Pomorski nazywany inaczej Pozycją Pomorską. Jest to linia fortyfikacji niemieckich wybudowana w latach trzydziestych na wschodniej granicy Niemiec w rejonie Pojezierza Pomorskiego. Pozycja ta w koncepcji obronnej miała być tylko tzw. pozycją umocnioną, rozbudowaną pozycją połową osłaniającą rejon koncentracji wojsk i osłaniającą Pomorze Zachodnie w razie uderzenia wojsk polskich.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa krajobrazu kulturowego

Gminy Polanów

5.2.1. Zarys historii miasta Polanów⁹

Gmina miejsko-wiejska Polanów położona jest na Pomorzu Środkowym, w północno- wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, na terenie Puszczy Koszalińskiej, 45 kilometrów od Morza Bałtyckiego. Znajduje się ona na granicy Pojezierza Drawskiego i Wysoczyzny Bytowskiej.

Gmina zajmuje powierzchnię 393 km²(39.335 ha). W 2014 roku zamieszkała była przez 9.010 osób. Siedzibą władz gminy jest miejscowość Polanów.

Sieć osadniczą Gminy Polanów tworzy miasto Polanów i 73 zamieszkałe miejscowości położone na obszarze 28 sołectw. Herb Polanowa przedstawia kroczącego czerwonego gryfa pomorskiego

---

⁹Strategia Rozwoju Gminy Polanów na lata 2015-2025

na srebrnej tarczy z berłem w łapach. Herb został przyjęty przez Radę Miejską w Polanowie w 1996 roku.

Początki osadnictwa na terenach dzisiejszej Gminy Polanów liczą około 2,5 lat. Nie zostały jeszcze jednak dokładnie poznane i udokumentowane, w przeciwieństwie do okresu wczesnego średniowiecza. Obszary osadnictwa w tym okresie znajdowały się głównie na równinie nadmorskiej, skupiając się przede wszystkim wzdłuż rzek. Bogata sieć hydrograficzna ziemi polanowskiej sprzyjała więc zasiedlaniu. Świadczą o tym liczne ślady z tamtych lat w postaci kurhanów i grodzisk w południowej części gminy. Pierwsza pisemna wzmianka o Polanowie pochodzi z roku 1307. W XIV wieku istniał już w Polanowie zamek.

W 1319 roku obok istniejącego zamku nad rzeką Grabową ulokowano miasto, nadając mu niemieckie prawa miejskie. Wtedy też wzniesiono maryjną kaplicę na Świętej Górze koło Polanowa i zapoczątkowano ruch pątniczy – w średniowieczu zjeżdżało tu rycerstwo nie tylko z Pomorza. Popularność tego miejsca wiązała się z faktem, iż można tu było uzyskać odpuszczenie najcięższych nawet zbrodni. Od roku 1353 właścicielami tych ziem byli biskupi kamieńscy, a od 1357 roku książęta słupscy Bogusław VIII i Bogusław IX. Gryfici władali ziemią polanowską przez około 100 lat. W 1474 roku książę Eryk II sprzedał Polanów Piotrowi Glasenappowi z Koprieben w zamian za 6 wsi, władzę nad miastem zaczęły sprawować rody niemieckie i pruskie. Polanów utracił wówczas wiele ze swych praw i swobód. Spory między mieszczaństwem a właścicielami ziem przeszły do historii Pomorza, a skargi Polanowian trafiały przed sąd samego cesarza Rudolfa II. Dopiero po pożarze w 1609 roku, który strawił ponad połowę miasta, Glasenappowie zmniejszyli ucisk i wydali zgodę mieszkańcom na używanie własnej pieczęci z gryfem trzymającym berło oraz budowę ratusza w 1617 roku. Fala reformacji dotarła do Polanowa dopiero w połowie XVI wieku. Kościół jeszcze do 1650 r. służył katolikom, a na Świętej Górze funkcjonowała kaplica (do XVII w.). W 1680 r. pastor Laurentius Albinus opuścił potajemnie swój urząd w Polanowie i uciekając do Gdańska zabrał ze sobą dokumenty i akta parafialne. Podczas protestancko- katolickiej wojny 30-letniej miasto było przez 15 lat okupowane przez Szwedów, którzy w 1653 r. przekazali je Brandenburczykom. W czasie potopu Polanów, leżący blisko granicy Rzeczypospolitej, został splądrowany i spalony w 1656 roku. Był to najtragiczniejszy pożar w dziejach miasta, ocalało zaledwie 5 domów, kościół, zamek i młyn. Kolejny żywioł strawił miasto w sobotę wielkanocna 1736 roku. Odbudowa miasta została rozplanowana i obłożona wieloma zakazami. Nie wolno było już budować w centrum miasta budynków krytych strzechą lub parterowych. Dobra przejęte przez Glasenappów stanowiły ich lenno aż do 1773 roku, kiedy to z powodu zadłużenia, zostali zmuszeni do ich sprzedaży.

Nowym właścicielem został major Fryderyk Wrangel. Mimo krótkotrwałego władania Polanowem rodzina Wrangel chlubnie zapisała się na kartach historii miasta. Wprowadzone w 1808 roku nowe przepisy zlikwidowały obowiązki mieszkańców względem właścicieli posiadłości, a kierownictwo całkowicie przejął zarząd miasta. Miasto nabyło dobra zamkowe oraz niektóre prawa, które korzystnie sprzedało w 1840 roku. Rozwój miasta zaowocował wzrostem liczby mieszkańców, wzniesieniem ratusza i uruchomieniem połączeniu pocztowego ze Sławmem i Miastkiem. Hrabia ufundował słynną srebrną puszkę dla biednych, zwaną później „Puszką Wrangela”. Każdego roku z okazji świąt Bożego Narodzenia oraz rocznicy urodzin ojca hrabiego zebrane pieniądze rozdzielano wśród najbiedniejszych mieszkańców. W 1864 roku przyznano Fryderykowi Wrangelowi tytuł honorowego obywatela.

W 1900 roku miasto zamieszkiwało 2.445 osób, posiadało połączenie kolejowe także z Koszalinem, pocztę z telegrafem, hutę szkła i cegielnię. W 1908 roku do miasta doprowadzono prąd, a dwa lata później jego ulicami jeździł pierwszy samochód.

Już przed I wojną światową ziemie te znane były jako atrakcyjne miejsce wypoczynku. W latach 20 XX wieku wybudowano stadion miejski, a tuż przed wybuchem II Wojny Światowej powstały korty tenisowe i kąpielisko miejskie na podmokłych łąkach doliny Grabowej. Działania wojenne oszczędziły Polanów i okolice. Rosjanie zajęli miasto 27 lutego 1945 roku. Niestety wtedy rozpoczęto rabunek miejscowości, a 3 marca podpalono budynki w centrum. Zdeastrowane pogorzelnisko przekazano władzom polskim we wrześniu 1945 roku. Na miejsce ludności niemieckiej do Polanowa zaczęli napływać przesiedleńcy z Polski wschodniej oraz ludność ukraińska z Bieszczad. Po powrocie do Polski Polanów nie odzyskał już swego znaczenia.

Gmina wiejska Polanów powstała po II wojnie światowej na terenie tzw. Ziemi Odzyskanych (tzw. III okręg administracyjny – Pomorze Zachodnie).

Po 28 czerwca 1946 roku została przyłączona do województwa szczecińskiego. Od 6 lipca 1950 do 31 grudnia 1998 roku gmina wraz z całym powiatem sławieńskim weszła w skład nowo utworzonego województwa koszalińskiego.

Po reaktywowaniu powiatów w 1999 roku weszła w skład powiatu koszalińskiego.

Pozbawiony dogodnych połączeń komunikacyjnych Polanów nie był już tak atrakcyjny jak na początku XX stulecia. Także sytuacja polityczno-gospodarcza nie sprzyjała rozwojowi miasta. Dzisiaj miasto Polanów odzyskuje dawny blask.

5.2.2. Zabytki nieruchome i propozycje do ujęcia w ewidencji gminnej (załącznik nr 1)

Na terenie gminy znajdują się wiele zabytków. W mieście dominuje zabudowa mieszkaniowa z przełomu XIX/XX wieku (zabytki nieruchome GEZ przedstawia **załącznik nr 1**) i znajduje się przy głównych ulicach miasta. Na niektórych budynkach elewacja wymaga prac restauratorskich.

Na terenach wiejskich spotykamy założenia dworsko-parkowe, dworsko-folwarczne i kościoły, Stan wielu obiektów ewidencyjnych wymaga prac konserwatorskich.

Ewidencja GEZ w formie kart, dołączona do programu, obejmuje **147** obiekty nieruchome (jako zbiór otwarty, do weryfikacji przez WKZ w 2016 roku), w tym **37** rejestrowych.

Charakterystyka i stan zachowania dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Polanów- obiekty nieruchome¹⁰

SIEĆ OSADNICZA I UKŁADY RURALISTYCZNE

Na terenie gminy Polanów występują przykłady różnych typów osadnictwa, od dobrze wykształconych, zakładanych planowo wsi (owalnicy, przydrożnicy-ulicówki i wielodrożnicy) występujących głównie w północnej części gminy, po osady małe, przysiółki i osady gospodarcze „rozrzucone” w jej południowej części.

Struktura sieci osadniczej nie uległa zasadniczym zmianom w okresie jej kształtowania nadal czytelne są układy zabudowy wiejskiej i główny układ sieci dróg, z których wiele zachowało historyczne obsadzenia alejowe. Wśród nich na uwagę zasługuje Aleja Bukowa - pomnik przyrody w kraju (ponad 400 drzew liczących ponad 200 lat).

Na terenie gminy znajdują się wsie posiadające znaczące zasoby dóbr dziedzictwa kulturowego. Posiadają one nie tylko zachowany układ planu i zespoły historycznej zabudowy wiejskiej, ale również wszystkie elementy założenia dworsko- bądź pałacowo-parkowego, ciekawy obiekt sakralny o znaczeniu regionalnym i interesujące przykłady budownictwa z przełomu XIX/XX wieku i początki XX wieku (w tym zabudowę folwarczną, obiekt przemysłowy, techniczny).

Do wsi o średniowiecznej metryce i nadal czytelnym układzie, z zachowaną w znacznym stopniu historyczną zabudową należałoby zaliczyć: Garbno, Chocimino, Kościernicę, Wielin.

- owalnice z „nawsiem” (na którym zlokalizowano kościół), z założeniem posiadającym zachowane takie elementy jak park i zabudowa gospodarcza oraz rezydencja dawnego właściciela (za wyjątkiem założenia w Kościernicy).

¹⁰ Informacje WKZ Koszalin jako załącznik do Studium[...] Gminy Polanów - opr. K. Bastowska

Innym typem zabudowy są ulicówki (wsie przydrożne) z zachowaną w znacznym stopniu zabudową, głównie z okresu międzywojennego, nie posiadające kościoła ani założenia. Typ wsi chłopskiej reprezentują np.: Jacinki, Powidz, Rekowo, Sowinko i Rochowo, które posiada założenie folwarczne zlokalizowane poza obrębem siedliska wiejskiego

Takie miejscowości jak Bożenica, Warblewo, Krytno, Wietrzno, Świerczyna czy Domachowo to wsie folwarczne, o wyraźnej dominancie założenia pofolwarcznego, której towarzyszy niewielka ilość skromnej zabudowy zagrodowej

Założenia dworsko- i pałacowo - parkowe stanowią również dominanty w krajobrazie takich wsi przydrożnych jak Naclaw, Cetuń, Krąg i Żydowo wielodrożnicy z zachowanym ryglowym kościołem, dwoma budynkami dawnych dworów, rozbudowaną szkołą, znaczną ilością historycznej zabudowy wiejskiej

Mimo iż przez lata krajobraz wiejski ulegał degradacji m in w wyniku niewłaściwego użytkowania (np. degradacja założeń dworsko-parkowych), wprowadzenia obiektów dysharmonijnych (takich jak pawilony handlowe czy „pudełkowa” zabudowa mieszkalna) i dewastacji **zużytkowanych zasobów (np. kościół w Karsinie, pałac w Domachowie, dwór w Krytnie)** - to kilka wsi zachowało do dziś cenną historyczną strukturę przestrzenną i zabudowę Są to przede wszystkim: Cetuń, Garbno, Gologóra, Jacinki, Kościernica, Krąg, Powidz, Wielin, Żydowo.

Przy zagospodarowaniu przestrzennym wsi, charakteryzujących się znacznym zasobem posiadanych walorów kulturowych, przy dalszej rozbudowie i modernizacji już funkcjonujących zespołów i obiektów, należy utrzymać ich charakter i kontynuować dotychczasowy sposób zabudowy, nie wprowadzając nowych dominant ani obiektów dysharmonijnych W celu właściwego użytkowania takich terenów pożądanym jest wyznaczenie stref ochrony krajobrazu kulturowego i kierowanie się przy ich zagospodarowaniu określonymi dla danej strefy zasadami (uwzględniającymi określone warunki ochronne)

BUDOWNICTWO SAKRALNE

Obiekty sakralne sytuowane były przeważnie w centrum wsi i stanowiły, a często stanowią do dziś, dominanty krajobrazowe i kulturowe. Wraz z otaczającymi je cmentarzami przez wieki były obiektami publicznymi, powszechnie dostępnymi dla wszystkich mieszkańców, służącymi całej lokalnej społeczności.

Za wyjątkiem jednego obiektu, pozostałe kościoły gminy Polanów to zabytki wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to kościoły w: Chociminie, Garbnie, Komorowie,

Kościernicy, Krągu, Wieliniu i Żydowie. Najstarsze lokalizacje (Komorowo, Kościernica, Krąg) pochodzą z XV-XVI w., pozostałe z XVII-XVIII w

Wśród nich na uwagę zasługują ryglowe (szachulcowe) kościoły w Garbnie, Wieliniu i Żydowie. Zlokalizowane wraz z cmentarzami przykościelnym w centrum wsi, wraz z otoczeniem i wystrojem wnętrza wpisane zostały do rejestru zabytków Skromniejszy natomiast jest kościółek ryglowy w Chociminiu, równie atrakcyjnie położony, jednak bez zachowanego wyposażenia.

Kościoły w Kościernicy, Komorowie i Krągu to obiekty murowane, wszystkie trzy położone w sąsiedztwie założenia pałacowo- bądź dworsko-parkowego i tworzące z nim całość kompozycyjną

Za wyjątkiem obiektu sakralnego w Karsinie wszystkie pozostałe zlokalizowane na terenie gminy pełnią nadal swą funkcję, są użytkowane, remontowane i utrzymywane w dobrym stanie Jedynym zagrożeniem mogącym pogorszyć ich stan funkcjonowania może być brak środków finansowych na remonty i prace konserwatorskie

CMENTARZE

Na terenie gminy Polanów zlokalizowano ponad 30 cmentarzy założonych przeważnie w okresie od 2 poł. XIX w do początku XX w. jako cmentarze ewangeliczne.

Początkowo (XV-XVIII w) cmentarze lokalizowane były przy kościołach, w centrum wsi. Posiadają one nadal częściowo czytelny układ, zachowane przeważnie fundamenty muru ogrodzeniowego i starodrzew

Cmentarze rodowe znajdują się na terenie założen parkowych w Chociminie, Kościernicy i Naclawiu oraz jeden jest położony w lesie koło Krytna

Nowsze, dziewiętnastowieczne lokalizacje cmentarzy były (zgodnie z przepisami) wyznaczone poza obszarem siedliska, z reguły na wzniesieniu, przy rozstaju dróg, pod lasem. Dziś dawne cmentarze to obiekty nie użytkowane, zaniedbane, przeważnie mocno zdewastowane. Położone pod lasem lub nawet w jego otoczeniu bywają trudno czytelne, zarówno w krajobrazie jak i w terenie

Na niektórych cmentarzach, prócz zachowanego drzewostanu i czytelnych pierwotnych granic, zachował się czytelny układ rozplanowania kwater i alei, rzadziej pojedyncze nagrobki i mogiły sprzed 1945 r (np. na położonym w lesie cmentarzu w Żydowie), Stosunkowo dobrze zachowane są również cmentarze w Kościernicy, Powidzu, Komorowie. Na terenie gminy nadal są czynne cmentarze w: Kościernicy, Powidzu, Żydowie

ZAŁOŻENIA PAŁACOWO-PARKOWE I DWORSKO-PARKOWE

Na terenie gminy znajduje się kilkadziesiąt dawnych majątków i założeń folwarcznych. Uległy one znacznej dewastacji i dekapitalizacji w wyniku niewłaściwego użytkowania lub opuszczenia. Zlokalizowano dwadzieścia założeń dworsko- i pałacowo-parkowych, w różnym stanie zachowania. W najlepszym stanie są zespoły posiadające użytkowników dbających o ich właściwe zagospodarowanie. Są to założenia pałacowo-parkowe w Cetuniu i Wietrznie oraz zamek z otoczeniem w Krągu. Są to przykłady właściwie odrestaurowanego i użytkowanego zabytku, malowniczo wpisanego w krajobraz, gdzie pracami porządkowymi objęto również założenie parkowe.

Na terenie gminy zachowały się zespoły posiadające wszystkie elementy założenia — budynek pałacu bądź dworu, park (z reguły wymagający natychmiastowych działań rekonstrukcyjnych i pielęgnacyjnych) oraz obiekty gospodarcze (magazynowe i produkcyjne). Z takimi założeniami spotkamy się w Bożeniczy, Bukowie, Chocimlinie, Domachowie, Garbnie, Komorowie, Naclawiu, Rzeczycy Małej, Warblewie, Wieliniu, Wietrznie, Żydowie.

W pozostałych przypadkach zachowały się tylko niektóre elementy wcześniejszych założeń, obejmujące dziś park i gospodarczą zabudowę pofolwarczną, która tylko w sporadycznych przypadkach jest użytkowana (np. w Świerczynie). Niepełne założenia zachowały się w: Karsinie, Kościernicy, Rochowie, Rzeczycy Wielkiej, Świerczynie. Parki, za wyjątkiem założenia w Rzeczycy Wielkiej, są wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszystkie wymagają zagospodarowania i uporządkowania, a wszelkie prace porządkowe na ich terenie, cięcia sanitarne drzewostanu, podjęcie jakichkolwiek działań inwestycyjnych, należy przeprowadzać po uzgodnieniu z odpowiednimi służbami konserwatorskimi, zgodnie z otrzymanymi wytycznymi.

Założenia pałacowo-parkowe w Komorowie, Naclawiu i Wielinie są wpisane do rejestru zabytków WKZ.

ZABUDOWA MIESZKANIOWA I GOSPODARCZA

Zachowana zabudowa to przede wszystkim obiekty murowane z końca XIX w. i pierwszej połowy XX w. Domy mieszkalne to najczęściej budynki murowane (sporadycznie tylko zachowała się zabudowa murowano - szachulcowa), przeważnie parterowe, o kalenicowym układzie dachów wzdłuż dróg, o osiowym układzie elewacji.

Wśród zabudowy wiejskiej wyróżniają się obiekty użyteczności publicznej z pocz. XX w - dawne szkoły. Jest ich stosunkowo dużo — nadal pełnią swą funkcję szkoły w Naclawiu i Garbnie oraz rozbudowane i zmodernizowane obiekty w Bukowie i Żydowie, gdzie obok starych budynków szkolnych wzniesiono nowe, współczesne obiekty. Charakterystyczne budynki dawnych obiektów szkolnych zlokalizowane są również np. w: Bożenicy, Cetuniu, Gołogórze, Kościernicy, Krągu, Powidzu, Rekowiu, Sowinku, Rzeczycy Wielkiej, Świerczynie. Również polanowskie gimnazjum mieści się w obiekcie z okresu międzywojennego.

Zachowały się murowane budynki pocztowe z k XIX wieku w Naclawiu i Bukowie oraz wzniesiony w okresie międzywojennym (ok. 1925 r.) w Żydowie

Wśród zabudowy dominują zabudowania gospodarcze zespołów folwarcznych. Okazale budynki gospodarcze posiadają np. założenia w Bożenicy, Domachowie, Chocimlinie, Naclawiu, Kościernicy, Krytnie, Świerczynie, Wietrznie, Wieliniu. W większości nie użytkowane, w wyniku braku dozoru ulegają ciągle postępującej dewastacji

Zachowana zabudowa wiejska, o niskim standardzie, nie odpowiada potrzebom dzisiejszych użytkowników, którzy zbyt rzadko podejmują trud jej modernizacji. Nawet jednak podjęcie prac remontowych nie gwarantuje ich właściwego przeprowadzenia. Najczęściej prace te prowadzą do nadmiernej rozbudowy bryły, która zatracza swoje dotychczasowe gabaryty. Prace budowlane prowadzą do likwidacji historycznego wystroju, powiększenia otworów okiennych, których proporcje zostają zmienione.

5.2.3. Zabytki nieruchome o dużym znaczeniu, w tym zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

W rejestrze zabytków nieruchomych WKZ Szczecin - delegatura Koszalin znajduje się 37 obiektów. Tym samym do najważniejszych zabytków gminy Polanów należą:

Zabytki nieruchome gminy Polanów wpisane do rejestru WKZ (tabela nr 1)

Lp.	Miejscowość	Obiekt rejestrowe Gmina Polanów	Numer rejestru	Data	Nr decyzji
1	Bożenice	park dworski (2,31 ha, nr inw. 2201)	945	1977-02-20	KI.IV-5340/18/77

2	Bukowo	park dworski (9,44 ha, nr inw. 2214)	946	1977-02-20	KI.IV-5340/19/77
3	Cetuń	park dworski (3,0 ha, nr inw. 2347)	1019	1978-06-08	KI.IV-5340/48/78
4	Chocimino	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	408	1964-04-28	KI.IV-Oa/42/64
5	Chocimino	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus wraz z otoczeniem	408	1964-04-28	KI.IV-Oa/42/64
6	Chocimino	park pałacowy (3,2 ha, nr inw. 2215)	947	1977-02-25	KI.IV-5340/20/77
7	Domachowo	park pałacowy (2,0 ha, nr inw. 2216)	948	1977-02-25	KI.IV-5340/21/77
8	Garbno	kościół św. Antoniego Padewskiego wraz z otoczeniem	24	1954-07-27	
9	Garbno	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	24	1954-07-27	
10	Garbno	Pałac wraz z parkiem (1,8 ha, nr inw. 2348)	23	1954-07-27	
11	Karsina	park pałacowy (4,5 ha, nr inw. 2327)	949	1977-02-28	KI.IV-5340/22/77
12	Komorowo	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	46	1954-07-27	Brak informacji o cmentarzu
13	Komorowo	dwór	988	1978-02-20	KI.IV-5340/17/78
14	Komorowo	kościół Niepokalanego Serca NMP wraz z otoczeniem	46	1954-07-27	
15	Komorowo	park dworski (1,54 ha, nr inw. 2202)	988	1978-02-20	KI. IV- 5340/17/78
16	Kościernica	park pałacowy (13 ha, nr inw. 2476)	1023	1978-06-08	KI.IV-5340/52/78
17	Kościernica	kościół MB Królowej Polski	25	1954-12-04]	

18	Kościernica	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	25	1954-12-04	
19	Kraż	kościół Zwiastowania NMP z przyległą kaplicą grobową	157	1958-10-14	
20	Kraż	dwór obronny wraz z parkiem (20,31 ha, nr inw. 2203)	105	1956-06-20	
21	Krytno	park dworski (6,96 ha, nr inw. 2217)	950	1977-02-28	KI.IV-5340/23/77
22	Naclaw	park pałacowy (50 ha)	928	1977-01-15	kI.IV-5340/1/77
23	Naclaw	pałac	928	1977-01-15	KI.IV-5340/I/77
24	Polanów	kościół Podwyższenia Krzyża Św. wraz z otoczeniem	A-101	2002-10-25	DZ- 4200/34/O/2002
25	Polanów	kościół Wniebowzięcia NMP	538	1965-12-30	KI.IV-Oa/128/65
26	Polanów	eklektyczna willa, ul. Wolności 26	1224	1991-09-27	kI.IV-5340/11/91
27	Polanów	zespół młyna wodnego wraz z otoczeniem, ul. Młyńska	1223/1-3	1991-09-27	KI.IV-5340/10/91
28	Rochowo	park dworski (2,0 ha, nr inw. 2639)	1130	1980-10-11	KI.IV-5340/43/80
29	Rzeczycza Mała	park dworski (1,7 ha, nr inw. 2647)	1129	1980-10-11	KI.IV-5340/42/80
30	Świerczyna	park dworski (2,8 ha, nr inw. 2219)	951	1977-02-28	KI.IV-5340/24/77
31	Warblewo	park dworski (3,3 ha, nr inw. 2220)	989	1978-02-20	KI.IV-5340/18/78
32	Wielin	kościół Chrystusa Króla wraz z otoczeniem	397	1964-04-26	KI.IV-Oa/31/64
33	Wielin	park dworski (5,2 ha, nr inw. 2221)	953	1977-02-28	KI.IV-5340/26/77

34	Wielin	pałac	953	1977-02-28	KI.IV-5340/26/77
35	Wielin	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	397	1964-04-26	KI.IV-Oa/31/64
36	Żydowo	park dworski (2,6 ha)	952	1977-02-28	KI.IV-5340/25/77
37	Żydowo	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP wraz z otoczeniem	555	1966-02-14	KI.IV-Oa/15/66

Zabytki nieruchome gminy Polanów wpisane do rejestru WKZ

- stan zachowania najważniejszych zabytków na terenie Gminy Polanów - 2016 rok¹¹
(tabela nr 2)

Lp.	Miejscowość	Obiekt rejestrowe Gmina Polanów	Nr rejestru	Zdjęcie	Wskazania
1	Bożenice	park dworski (2,31 ha, nr inw. 2201)	945		Prace rewitalizacyjne wymagane
2	Bukowo	park dworski (9,44 ha, nr inw. 2214)	946		Prace rewitalizacyjne wymagane
3	Cetuń	park dworski (3,0 ha, nr inw. 2347)	1019		

¹¹ lista według materiałów WKZ Koszalin

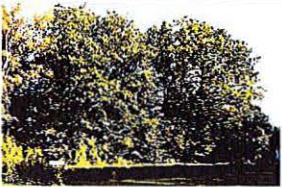

4	Chocimino	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	408		Teren bez nagrobków, bez informacji o lokalizacji cmentarza wokół kościoła (?)
5	Chocimino	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus wraz z otoczeniem	408		wymagany remont: -dachu, -fasady, -ogrodzenia kamiennego wokół kościoła
6	Chocimino	park pałacowy (3,2 ha, nr inw. 2215)	947		Prace rewitalizacyjne wymagane
7	Domachowo	park pałacowy (2,0 ha, nr inw. 2216)	948		Prace rewitalizacyjne wymagane
8	Garbno	kościół św. Antoniego Padewskiego wraz z otoczeniem	24		
9	Garbno	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	24		Brak informacji o cmentarzu

10	Garbno	Pałac wraz z parkiem (1,8 ha, nr inw. 2348)	23		Wymagany remont budynku i rewitalizacja parku
11	Karsina	park pałacowy (4,5 ha, nr inw. 2327)	949		Prace rewitalizacyjne wymagane
12	Komorowo	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	46		Brak informacji o cmentarzu
13	Komorowo	dwór	988		
14	Komorowo	kościół Niepokalanego Serca NMP wraz z otoczeniem	46		
15	Komorowo	park dworski (1,54 ha, nr inw. 2202)	988		Prace rewitalizacyjne wymagane

16	Kościernica	park pałacowy (13 ha, nr inw. 2476)	1023		Prace rewitalizacyjne wymagane
17	Kościernica	kościół MB Królowej Polski	25		
18	Kościernica	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	25		Brak informacji o cmentarzu wokół cmentarza
19	Kraż	kościół Zwiastowania NMP z przyległą kaplicą grobową	157		
20	Kraż	dwór obronny wraz z parkiem (20,31 ha, nr inw. 2203)	105		
21	Krytno	park dworski (6,96 ha, nr inw. 2217)	950		Prace pielęgnacyjne

22	Naclaw	park pałacowy (50 ha)	928		Prace pielęgnacyjne
23	Naclaw	pałac	928		Remont fasady
24	Polanów	kościół Podwyższenia Krzyża Św. wraz z otoczeniem	A-101		
25	Polanów	kościół Wniebowzięcia NMP	538		Wymagany remont ceglanego ogrodzenia- niski mur od strony wieży (pilnie)
26	Polanów	eklektyczna willa, ul. Wolności 26	1224		
27	Polanów	zespół młyna wodnego wraz z otoczeniem, ul. Młyńska	1223/1-3		remont

28	Rochowo	park dworski (2,0 ha, nr inw. 2639)	1130		Prace rewitalizacyjne wymagane
29	Rzeczyca Mała	park dworski (1,7 ha, nr inw. 2647)	1129		
30	Świerczyna	park dworski (2,8 ha, nr inw. 2219)	951		Prace rewitalizacyjne wymagane
31	Warblewo	park dworski (3,3 ha, nr inw. 2220)	989		Prace rewitalizacyjne wymagane
32	Wielin	kościół Chrystusa Króla	397		
33	Wielin	park dworski (5,2 ha, nr inw. 2221)	953		Prace rewitalizacyjne wymagane

34	Wielin	pałac	953		
35	Wielin	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny	397		Brak informacji o cmentarzu wokół kościoła
36	Żydowo	park dworski (2,6 ha)	952		Prace rewitalizacyjne wymagane
37	Żydowo	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP wraz z otoczeniem	555		

Zasady ochrony dóbr kultury

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymienia także działania (wykonywane przy zabytkach wpisanych do rejestru) jakie wymagają pozwoleń wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Są to m.in.:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,

- prowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- przemieszczanie zabytku nieruchomego,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego,
- umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz wszelkiego typu napisów.

Gmina poprzez swoje działania powinna dążyć do zachowania we właściwym stanie zabytków znajdujących się na jej terenie. Szczególną opieką powinny zostać objęte miejsca pamięci narodowej i nieczynne cmentarze poprzez: sprzątanie ich otoczenia, odnawianie tablic informacyjnych, remonty dróg dojazdowych itp.

Taką opieką powinny zostać objęte również założenia dworsko – folwarczne (np. Krytno, Kościenica, Karsina) oraz nieużytkowane dwory i pałace (np. Domachowo, Wietrzno). Rewitalizacja tych miejsc powinna wiązać się z nadaniem im nowej funkcji związane z turystyką. Warty uwagi wydaje się być 120 m stalowy most kolejowy nad doliną rzeki Grabowej zwany Czerwonym Mostem. Jest to obiekt historyczny. Przed II wojną światową biegła linia kolejowa łącząca Polanów i Korzybie. W 1945 r., po zajęciu miasta przez Rosjan kolej zlikwidowano, pozostały tylko nazwy ulic: Kolejowa i Dworcowa oraz most.

W zakresie ochrony krajobrazu, działania gminy sprowadzają się do przestrzegania ustaleń obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i nin. studium.

Proponowane strefy ochrony konserwatorskiej (krajobrazu kulturowego) obejmują wartościowe historycznie zespoły zabudowy i zieleni, a także strefy ochrony ich ekspozycji. Są uwzględniane przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wprowadza się następujące zasady ochrony:

STREFA A

Strefa ścisłej ochrony układów przestrzennych lub ich fragmentów, utrzymania i rekonstrukcji układu, w której postulaty konserwatorskie mają pierwszeństwo przed innymi. Obejmuje obszar o wysokich walorach zabytkowych, stanowiący całość strukturalną (kompozycyjną) zawierającą obiekty o najwyższej wartości. Ochronie podlega rozplanowanie, historyczne linie zabudowy i wielkości działek, zabytkowa zabudowa (wpisana do rejestru lub zakwalifikowana do wpisu), zieleń komponowana (układ i skład gatunkowy) i mała architektura.

Działania ochronne w strefie „A” polegają na zachowaniu i konserwacji istniejących elementów, na odtworzeniu (w miarę możliwości) fragmentów zniszczonych lub zniekształconych, rewaloryzacji zabudowy historycznej, na usunięciu lub przebudowie elementów dysharmonijnych,

na eliminacji uciążliwych współczesnych funkcji np. przemysłu, rzemiosła uciążliwego, inwestycji szkodliwych dla środowiska.

W obszarze strefy należy ustalić (sprecyzować w opracowaniu specjalistycznym) zasady zagospodarowania i zabudowy, kształtując ją w nawiązaniu do historycznej - w zakresie sytuacji, skali i formy bryły, występujących podziałów architektonicznych, wystroju elewacji i użytych materiałów.

Wszelka działalność budowlana wymaga zezwolenia WKZ w trybie określonym Rozporządzeniem Ministra Kultury i Sztuki w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych.

STREFA B

Strefa ochrony układów przestrzennych lub ich fragmentów, w obrębie których zachowało się w dużym stopniu historyczne rozplanowanie i zabudowa o lokalnych wartościach kulturowych. Ochronie podlega rozplanowanie, forma architektoniczna zabudowy (istniejącej i uzupełniającej), zieleni komponowana (układ i skład gatunkowy).

Rewaloryzacja i ochrona obszaru polega na utrzymaniu zasadniczych elementów układu przestrzennego, na dostosowaniu nowej zabudowy do istniejącej w zakresie kompozycji układu, skali i bryły, na usunięciu bądź przebudowie obiektów dysharmonijnych. Obowiązuje uzgodnienie dokumentacji projektowej z WKZ.

STREFA K

Strefa ochrony krajobrazu związanego z zespołem zabytkowym oraz tereny zawierające zabytkowe elementy krajobrazu urządzonego (parki, cmentarze, aleje). Ochronie podlega rozplanowanie i kompozycja układu (granice, przebieg alejek i dróg, skład gatunkowy zieleni), elementy małej architektury.

Rewaloryzacja takich terenów polega na restauracji i rekonstrukcji założenia, usunięciu elementów zniekształcających układ oraz na odtworzeniu elementów zniszczonych i usunięciu elementów dysharmonijnych, na wprowadzeniu elementów podnoszących estetyczne wartości tych terenów. Dopuszczalne jest wprowadzenie funkcji ogólnospołecznych (np. rekreacji

i wypoczynku) pod warunkiem zabezpieczenia przed zniszczeniem bądź zniekształceniem zabytkowych wartości założenia (obiektu).

Wszelki prace renowacyjne i porządkowe wymagają uzgodnienia z WKZ, a w przypadku założenia wpisanego do rejestru zabytków uzyskania zezwolenia służb konserwatorskich.

STREFA E

Strefa ochrony ekspozycji zabytkowego układu przestrzennego lub jego elementów obejmuje obszar umożliwiający ekspozycję zespołu zabytkowego. Konieczne jest ograniczenie nowych lokalizacji zabudowy oraz wznoszenie budynków do określonej (przez władze konserwatorskie) wysokości, nie należy wprowadzać upraw leśnych. Lokalizacja obiektów kubaturowych i innych wysokich urządzeń wymaga uzgodnienia z WKZ.

ZAGROŻENIA - PODSUMOWANIE

Zagrożeniem dla zachowanego krajobrazu historycznego jest postępująca degradacja historycznych układów i zabudowy. Następuje ciągła dekapitalizacja zachowanej zabudowy wiejskiej w wyniku postępującej dewastacji, rozbiórki budynków i zmiany obiektów wzniesionych w konstrukcji ryglowej, zmiany gabarytów i elewacji obiektów rozbudowywanych, wymiany tradycyjnej zabudowy na nową o współczesnym charakterze, z rzadka nawiązującą do otoczenia i wpasowującą się w historycznie ukształtowany krajobraz.

Upadek rolnictwa i przekształcenia ustrojowe spowodowały degradację istniejących założeń (eksploatowanych po wojnie przez PGR), które niszczą, a nieużytkowane, niepotrzebne budynki gospodarcze popadają w ruinę, w najlepszym razie mogą w wyniku zmiany funkcji stracić swój pierwotny charakter.

Zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego wsi jest również chaotyczna zabudowa gospodarcza, polegająca głównie na dostawianiu przybudówek, garaży, komórek oraz lokalizacja obiektów pawilonowych w obrębie historycznych zespołów

Znikają tradycyjne ogrodzenia - murki i płoty, w ich miejsce pojawiają się siatki i prefabrykaty.

Dla zachowanych alejowych obsadzeń dróg głównym zagrożeniem może być ich modernizacja i związane z tym poszerzenie drogi.

Pza tym :

Kościoły i cmentarze (czynne i zamknięte) chronione są jako obiekty o wybitnej wartości historycznej i walorach krajobrazowych. Cmentarze winny być chronione przed dewastacją oraz uporządkowane. Tryb postępowania i zagospodarowania tych obiektów reguluje Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dn. 31 stycznia 1959 r. (z późniejszymi zmianami), a w przypadku dawnego cmentarza żydowskiego w Polanowie również Ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 20 lutego 1997 r.;

Założenia pałacowo-i dworsko-parkowe, należące do kompleksów o szczególnej wartości historycznej oraz o dużych walorach krajobrazowych, wymagają podjęcia jak najszybszych działań rewaloryzujących i rehabilitacyjnych. W procesach przekształceń własnościowych należy przestrzegać zasady integralności tych założeń, dążyć do odtworzenia wszystkich elementów układu. W miejscach po rozebranych dworach i pałacach (Karsinie, Kościernicy, Rochowie, Rzeczycy Wielkiej) można lokalizować reprezentacyjny obiekt (o funkcji np. użyteczności publicznej, mieszkalny), nawiązując jego charakterem do poprzednika. Projekt winien być uzgodniony z WKZ.

Parki przy zespołach dworsko-folwarcznych są mocno zdewastowane, w wielu przypadkach zatraciły czytelność układu pierwotnych zadrzewień. Posiadając jednak wartość historyczną i są jednocześnie ważnym elementem środowiska przyrodniczego (wartość ekologiczna). Niedopuszczalne jest lokalizowanie na ich terenie budowli, prowadzenie infrastruktury technicznej, niwelacji ziemnych, oraz innych prac powodujących zmiany warunków środowiskowych. Znajdujące się na terenie parków budowle i urządzenia, kolidujące z funkcją parku, należy przewidzieć do likwidacji lub przeniesienia. Należy unikać parcelacji założeń, dzielenia parków i dążyć do scalenia i ustanowienia jednego zarządcy.

Wszelkie prace z nimi związane, należy przeprowadzać według zaleceń i wytycznych WKZ po uzyskaniu zezwolenia .

Historyczna zabudowa wiejska (o cechach tradycyjnych, tworzącą charakterystyczny krajobraz kulturowy obszaru) powinna być zachowana i stanowić inspirację do kształtowania nowej zabudowy. W przypadku wymiany obiektu (ze względu na jego zły stan techniczny) na nowy budynek, należy wznosząc go nawiązać do usytuowania, gabarytu, kształtu i użytych materiałów budowlanych poprzednika.

OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

W celu ochrony historycznego krajobrazu kulturowego postuluje się:

- utrzymać historycznie ukształtowaną strukturę osadniczą, z siecią dróg i tradycyjną funkcją terenu,
- chronić wszystkie elementy środowiska kulturowego, dążyć do poprawienia ich stanu i funkcjonowania poprzez właściwą konserwację, modernizację, rehabilitację bądź ewentualnie na drodze przekształceń,
- przeciwdziałać chaotycznej, bezplanowej parcelacji terenu, nie wprowadzać funkcji uciążliwych dla środowiska kulturowego,
- dla wsi posiadających zachowany układ i wartościową zabudowę oraz dla pozostałych terenów, dla których proponuje się w Studium wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej, należałoby sporządzić specjalistyczne opracowanie historyczno-konserwatorskie, które zawierałoby wytyczne konserwatorskie i określiłoby szczegółowe warunki zagospodarowania terenu - obowiązujące przy sporządzaniu planów miejscowych, ich spełnienie zapewni właściwą ochronę dziedzictwa kulturowego danego obszaru bądź zespołu.
- kształtowanie nowych wartości w zakresie form zabudowy oraz elementów kompozycji układów przestrzennych winno się odbywać w nawiązaniu do istniejącego, wartościowego zagospodarowania obszaru, nowa zabudowa winna być sytuowana w nawiązaniu do istniejącej tradycyjnej zabudowy w sposób harmonijny, uwzględniający sąsiedztwo
- ochronie podlega krajobraz kulturowy w formie ustanawianych stref ochrony konserwatorskiej, rezerwatów i parków kulturowych.

Wnioskowane strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego

W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Polanów” wnioskuje się o wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej w podanych niżej miejscowościach:

Polanów

Strefy „A” — dla terenu Góry Polanowskiej oraz obiektu (wraz z otoczeniem) wpisanego do rejestru zabytków — kościół p.w. Wniebowzięcia NMP

Strefa „B” — dla całego układu miejskiego w granicach pokazanych na rysunku planu.

Strefa „K” — dla założenia zieleni cmentarnej

Bożenica

Strefa „A” — dla budynku dworu wraz z otaczającą zielenią parkową

Strefa „K” — dla terenu założenia parkowego

Bukowo

Strefa „A” — dla założenia dworsko-parkowego

Strefa „B” — dla zachowanej historycznej zabudowy wiejskiej i pofolwarcznej

Strefy „K” — dla terenu starego cmentarza

Buszyno

Strefa „B” — dla całej wsi

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza

Cetuń

Strefa „A” — dla założenia pałacowo-parkowego w granicach ochrony konserwatorskiej

Strefy „B” — dla zachowanych zespołów zabudowy wiejskiej zagrodowej i pofolwarczej

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza

Chocimino

Strefa „A” — dla kościoła z otoczeniem, dla założenia pałacowo-parkowego w granicach pokazanych na rysunku planu

Strefa „B” — dla zachowanej zabudowy wiejskiej

Strefy „K” — dla terenów zieleni w granicach ochrony ekologicznej oraz terenu cmentarza

Strefa „B” — dla terenu ekspozycji założenia dworsko-parkowego

Dadzewo

Strefa „B” — dla zespołu historycznej zabudowy wiejskiej

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza

Domachowo

Strefa „A” — dla założenia pałacowo-parkowego wraz z aleją prowadzącą do dworu (w granicach ochrony konserwatorskiej układu)

Garbno

Strefa „A” — dla dworu i kościoła z otoczeniem (w granicach ochrony konserwatorskiej układu)

Strefa „B” — dla obszaru całej wsi

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza

Gołogóra

Strefa „B” — dla zabudowy całej wsi

Strefy „K” — dla terenów starych cmentarzy

Jacinki

Strefa „B” — dla terenu całej zabudowy wiejskiej

Strefy „K” — dla terenu starego cmentarza

Karsina

Strefy „A” — dla kościoła z otoczeniem i terenu założenia pałacowo-parkowego w granicach pokazanych na rys. planu

Strefa „B” — dla zespołu zabudowy wiejskiej

Strefy „K” — dla terenu starego cmentarza

Karsinka

Strefa „B” — dla całej wsi w granicach pokazanych na rys. planu

Komorowo

Strefa „A” — obejmująca założenie z kościołem, dworem i otaczającą zielenią parkową

Strefy „B” — dla zachowanej zabudowy wiejskiej i gospodarczej pofolwarczej

Strefy „K” — dla zieleni parkowej (w granicach ochrony ekologicznej) oraz terenu dawnego cmentarza

Kościernica

Strefa „A” — dla kościoła z otoczeniem, założenia pałacowo-parkowego i zabudową zagrody nr 19

Strefy „B” — dla całej historycznej zabudowy wsi i założenia pofolwarcznego (obiekty gospodarcze i produkcyjne)

Strefy „K” — dla terenu starego cmentarza

Krytno

Strefa „A” — dla założenia parkowego (w granicach ochrony konserwatorskiej układu)

Strefa „B” — dla zachowanej zabudowy wiejskiej i pofolwarcznej

Krag

Strefa „A” — dla założenia pałacowego w granicach ochrony konserwatorskiej układu (dawny zamek, kościół, park)

Strefa „B” — dla zachowanej historycznej zabudowy wiejskiej

Strefa „K” — dla otaczającej założenie i jezioro zieleni parkowo-leśnej

Strefa „B” — dla terenu ekspozycji założenia

Naclaw

Strefy „A” — dla założenia pałacowo-parkowego w granicach pokazanych na rys planu

Strefy „B” — dla zachowanych zespołów historycznej zabudowy wiejskiej zagrodowej i pofolwarcznej

Strefy „K” — dla zieleni parkowej (w granicach ochrony konserwatorskiej układu) oraz terenu starego cmentarza

Powidz

Strefa „B” — dla całej zachowanej zabudowy wiejskiej

Strefa „K” — dla terenu cmentarza

Rekowo

Strefy „B” — dla zachowanych zespołów historycznej zabudowy wiejskiej zagrodowej

Strefy „K” — dla terenu starego cmentarza

Strefa „B” — dla historycznej zabudowy wsi i zespołu pofolwarcznego

Strefy „K” — dla założeń zieleni parkowej i cmentarnej

Wielin

Strefa „A” — dla całej wsi (kościół z otoczeniem, historycznej zabudowy zagrodowej i pofolwarcznej, założenia pałacowo-parkowego)

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza Strefy — dla obszaru ekspozycji kościoła i zabudowy wsi

Warblewo

Strefa „A” — dla założenia dworsko-parkowego

Strefa „K” — dla terenu starego cmentarza

Rochowo

Strefa „A” — dla założenia parkowego (w granicach ochrony konserwatorskiej układu)

Strefa „B” — dla zachowanej zabudowy wiejskiej

Rzeczyca Wielka

Strefa „B” — dla zachowanej historycznej zabudowy wiejskiej

Strefa „K” — dla zieleni parkowej (w granicach dawnego parku)

Rzeczyca Mała

Strefa „A” — dla całego założenia parkowego granicach ochron] ekologicznej układu

Żydowo

Strefa „A” — dla kościoła z otoczeniem

Strefa „B” — dla zachowanej zabudowy historycznej

Strefy „K” — dla terenów starych cmentarzy i zieleni parkowej

Wietrzno

Strefa „A” — dla pałacu i towarzyszącej zabudowy pofolwarcznej

Strefa „K” — dla parku

Strefa „B” — dla terenu ekspozycji założenia pałacowo-parkowego

Miejscowości posiadające znaczące zasoby dóbr kultury, dla których proponuje się wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej, wymagają opracowania zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to głównie wyposażenie kościołów. Jest to zbiór otwarty. Lista zbiorcza zamknięta zabytków ruchomych WKZ nie istnieje.

Większość zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy stanowi własności kościołów i związków wyznaniowych – najczęściej parafii i zgromadzeń zakonnych.

Najliczniej reprezentowane są: ołtarze, ambony, organy, chrzcielnice, empy organowe. Przeważnie są to obiekty wykonane z drewna, rzeźbione i polichromowane. Stosunkowo liczną grupę zabytków ruchomych stanowią też rzeźby, obrazy tablicowe i sztalugowe, płyty nagrobne i epitafia.

5.2.5. Zabytki archeologiczne¹² (załącznik nr 2)

Na terenie gminy Polanów zaewidencjonowano ogółem 621 stanowisk archeologicznych. Rozmieszczenie tych stanowisk na obszarze gminy jest zróżnicowane tak samo jak zróżnicowana jest ich funkcja. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie pozostałości osadniczych z różnych okresów chronologicznych, co w konsekwencji pozwala nam mówić o 913 przypadkach zasobu archeologicznego na terenie gminy.

Obszar gminy charakteryzuje się intensywnym osadnictwem pradziejowych i średniowiecznym. Najstarsze ślady osadnictwa związane są z epoką kamienia – okresem mezolitu i neolitu. Na tę epokę przypadają znaleziska zarejestrowane na 119 stanowiskach. Prawie w całości są to pojedyncze ślady i punkty osadnicze a tylko w 1 przypadku jest to prawdopodobne cmentarzysko. Interesującymi są tutaj pozostałości krzemienne pochodzące z okresu mezolitu. Należy stwierdzić fakt dużego nasycenia artefaktami krzemiennymi terenu gminy, a jednostkowość ich występowania należy tłumaczyć brakiem specjalnie podjętych badań szczegółowych. Pojedyncze stanowisko sepulkralne świadczyć może o potencjalnie większej możliwości ich występowania na obszarze gminy a także o tym, że niewątpliwie istnieją nie odkryte obozowiska z tego okresu.

Niewielka jest grupa 5 stanowisk o mało precyzyjnej chronologii określonej na neolit/brąz. Z początkami epoki brązu należy łączyć ślad osadniczy kultury ceramiki sznurowej.

Zdecydowanie większa jest natomiast rola osadnictwa z epoki brązu w zdecydowanej większości związana z kulturą łużycką. Pozostałości z tego okresu zarejestrowano na 81 stanowiskach z czego prawie 45% to osady. Pojedynczo natomiast występują tutaj 3 cmentarzyska oraz grodzisko.

Ze schyłkiem epoki brązu oraz z okresem halsztackim związane są znaleziska kultury pomorskiej i to w nieco mniejszej wielkości co kultury łużyckiej. Przeważają osady przy stosunkowo dużej ilości śladów osadniczych oraz już znaczącej ilości cmentarzysk w stosunku do ogółu znalezisk.

W kilku przypadkach osadnictwo kultury łużyckiej jest kontynuowane przez kulturę pomorską.

Nieco inaczej jest w kolejnym okresie przedrzymskim i rzymskim, do którego zaklasyfikowano 47 stanowisk. Mimo dużej ilości osad przeważają ślady osadnicze przy znikomej ilości

---

¹² Informacje z materiałów WKZ Koszalin

cmentarzysk. Z tym okresem też wiążemy pozostałości kultury oksywskiej. Osady tej kultury występują częściej niż ślady osadnicze.

Uzupełnieniem intensywności osadniczej jest stosunkowo niewielka ilość 64 przypadków, których chronologię materiału określono generalnie na okres starożytny (pradziejowy). Zdecydowanie przeważają tutaj ślady osadnicze przy zaledwie kilku osadach.

Niespotykane jest natomiast zwiększenie ilości stanowisk z materiałem wczesnośredniowiecznym w stosunku do okresu starożytnego. Oprócz kilkudziesięciu osad występują tutaj 3 grodziska (Polanów, Żydowo, Krąg) oraz zaledwie 2 cmentarzyska. Niemniej, osadnictwo wczesnośredniowieczne jest dodatkowo zróżnicowane chronologicznie.

Zapewne przejawem kolonizacji tych terenów w średniowieczu są aż 334 stanowiska z tego okresu. Jednak prawie 70% to ślady i punkty osadnicze. Jednak znajdują się tutaj 2 stanowiska o charakterze obronnym w tym zamek w Krągu.

Zabytki archeologiczne, nie zawsze są rozpoznawalne w terenie, a przez to trudne do zidentyfikowania. Mogą to być pozostałości obozowisk, osad bądź obwarowanych grodów, cmentarzysk i grobów, często widocznych w postaci kurhanów. Najczęściej jednak spotykanymi stanowiskami archeologicznymi są te, których materiał archeologiczny ograniczył się do luźnych, pojedynczych znalezisk.

Na terenie gminy znajdują się stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

- 1) W Krągu stanowisko 3 - grodzisko nizinne, stożkowate, okres późnośredniowieczny - nr rejestru 727 z dnia 25.06.1969 roku.
- 2) W Żydowie grodzisko nizinne (stanowisko 1), okres wczesnośredniowieczny nr rejestru 291 z dnia 1 08.1960 roku.

W Polanowie:

- 3) Osiedle słowiańskie (grodzisko ? - stanowisko 4) nr rejestru 731 z dnia 25.06.1969 roku - położone na terenie miasta, bezpośrednio przy szosie do Rzeczycy Wielkiej, 450 m na zachód od rzeki Grabowej. Pierwotnie znajdował się tu zamek otoczony fosą, materiał archeologiczny znaleziony na obiekcie pochodzi z okresu wczesno- i późnośredniowiecznego. Zlokalizowane na zachód od kościoła, na płaskim terenie, który obecnie zajmują budynek mieszkalny i pawilon handlowy.

- 4) Osada otwarta (stanowisko 7) nr rejestru 732 z dnia 25.06.1969 roku - położona na wschodnim stoku doliny rzeki Grabowej w odległości 500 m na południowy wschód od zabudowań miasta i 400 m na zachód od brzegu rzeki. Teren porośnięty jest młodym lasiem sosnowym. Zaobserwowano tu ślady palenisk z materiałem archeologicznym z okresu wczesnośredniowiecznego.
- 5) Grodzisko wyżynne nr rejestru 733 z dnia 25.06.1969 roku - o wymiarach 100 x 150 m (stanowisko 10), typu podkowiastego z wypukłym majdanem, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na schyłek epoki brązu i okres wczesnośredniowieczny. Obiekt położony jest na wzniesieniu porośniętym lasem mieszanym usytuowany w odległości ok. 3,5 km na południowy zachód od zabudowań miasta i o 0,6 km na wschód od szosy Polanów - Żydowo (k Raciborza)

Przeprowadzenie analizy osadniczej, uwzględniającej lokalizację stanowisk na gruncie danej miejscowości, moment pojawienia się osadnictwa oraz jego znaczenie dla układów lokalnych bądź interregionalnych pozwala na sformułowanie poniższych wniosków:

- Obszar gminy Polanów to rejon bardzo intensywnego osadnictwa, które pojawia się już w mezolicie. Osadnictwo na tych terenach pojawia się w mezolicie w stosunkowo średnim nasileniu, by w neolicie występować w zasadzie podobnie. Na przestrzeni wielu okresów występuje w coraz większym nasileniu ilościowym, a także przy dużym znaczeniu funkcjonalnym osad oraz cmentarzysk, ale tylko w niektórych okresach. Pojedynczo pojawiają się grody kultury łużyckiej. We wczesnym średniowieczu duże znaczenie nabierają osady, zarówno pod względem ilości jak i ważności. Występują grody będące obiektami obronnymi, a które obecnie jako grodziska mają własne formy krajobrazowe. Obraz osadnictwa uzupełniają znaleziska luźne pochodzące ze wszystkich okresów chronologicznych.
- Na gruntach wsi Bożenice osadnictwo pojawia się w epoce kamienia w postaci śladów osadniczych. Osadnictwo łużyckie występuje śladowo a pomorskie reprezentowane jest przez pojedyncze cmentarzysko. Z wczesnego średniowiecza znana jest 1 osada.
- Osadnictwo na terenie Bukowa pojawia się już w mezolicie. Niewielka ilość stanowisk pochodzi z okresu kultury łużyckiej a śladowo z okresu średniowiecza.
- Intensywne osadnictwo występuje w obrębie wsi Buszyno chociaż tutaj występuje ono dopiero od epoki brązu i związane jest z kulturą łużycką. Stosunkowo dużo jest stanowisk, których chronologia określana jest ogólnie na okres starożytny. Proporcjonalnie największa ilość stanowisk przypada na okres średniowieczny jednak

przeważają tutaj zdecydowanie ślady i punkty osadnicze. Wszystko to jednak świadczy o zwiększonym osadnictwie w tym okresie zapewne związanym z kolonizacją niemiecką tych terenów.

- Różnorodność osadnicza występuje na gruntach wsi Cetuń, gdzie pojawia się ono już w mezolocie. Pojedynczo występują znaleziska kultury pomorskiej i z okresu rzymskiego a także nikła jest ilość stanowisk określonych jako starożytnie. Pozostałości z okresu wczesnego średniowiecza to ślad osadniczy i osada a zwiększona ilość śladów osadniczych przypada na okres średniowieczny.

- Podobnie kształtuje się osadnictwo na gruntach wsi Chocimino. Osadnictwo pojawia się w mezolocie i w miarę równomiernie występuje po okres starożytny. Zwiększeniu ulega w okresie wczesnego średniowiecza gdzie widoczne są już osady a zdecydowanie zwiększa się w okresie średniowiecza mimo, że są to tylko ślady osadnicze.

- Stosunkowo słabo zasiedlone są grunta wsi Dadzewo i Dalimierz oraz Dzikowo.

- Nieco większa jest ilość stanowisk na gruntach wsi Domachowo, gdzie zlokalizowane jest cmentarzysko łużyckie.

- Zróżnicowane jest natomiast osadnictwo rejonu Garbna. Już od neolitu występują tutaj ślady osadnicze. W stosunkowo równomiernym nasileniu występują po okres starożytny. Do kultury pomorskiej zaklasyfikowane jest jedyne cmentarzysko z tego rejonu. Pewne zwiększenie występowania stanowisk przypada na okres wczesnego i pełnego średniowiecza.

- Śladowo widoczne jest osadnictwo w obrębie wsi Gilewo, Gołogóra i Kania a nieco większe we wsi Karsinka.

- Na obszarze wsi Jacinki zarejestrowano jedną z większych ilości stanowisk w gminie –

38. Zlokalizowane są tutaj stanowiska z neolitu jak i z brązu i to w stosunkowo dużej ilości. Śladowa ilość stanowisk przypada na kulturę pomorską natomiast wręcz imponująco wygląda osadnictwo z okresu rzymskiego, którego zaklasyfikowano także

6 osad. Śladowa jest ilość stanowisk starożytnych i z okresu wczesnego średniowiecza. Zdecydowanie wzrasta ilość stanowisk z okresu średniowiecza, mimo że są to przede wszystkim ślady osadnicze.

- Grunty wsi Kępiny to stanowiska od neolitu po kulturę pomorską, jednak w większości ślady osadnicze. Występują także stanowiska z okresu wczesnego średniowiecza oraz średniowiecza ale przede wszystkim w postaci śladów osadniczych. Z okresu wczesnego średniowiecza pochodzi cmentarzysko.

- Ślady osadnicze z mezolitu dają początek osadnictwu we wsi Knieja. Prawie brak jest osadnictwa z pozostałych epok. Kilka śladów osadniczych ze średniowiecza nie zmienia oceny o nikłym

osadnictwie na tym terenie.

- Dużą ilość stanowisk zarejestrowano we wsi Kościernica gdzie ważnymi są osady kultury pomorskiej. W większe ilości występują ślady osadnicze z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza.

- W rejonie wsi Krąg dominują ślady i punkty osadnicze z okresów pradziejowych. Dopiero we wczesnym średniowieczu występuje większa ilość osad oraz grodzisko i zamek będący dominantą architektoniczną dla krajobrazu kulturowego wsi.

- Na gruntach wsi Łokwica, Nadbór, Nowa Kościerniczka i Piaskowo w niewielkich ilościach występują pozostałości osadnicze z różnych okresów chronologicznych przy względnie stabilnym ich umiejscowieniu.

- Wśród stosunkowo niewielkiej ilości stanowisk ze wsi Mirotki dominują osady kultury pomorskiej.

- Dość dużo stanowisk występuje na gruntach wsi Naclaw. Liczne są ślady osadnicze z epoki kamienia. Istotnymi stanowiskami są tutaj cmentarzyska kultury pomorskiej.

- Największa ilość stanowisk archeologicznych znajduje się na gruntach miasta Polanowa. Względnie duża ilość śladów osadniczych z epoki kamienia w następnych okresach ulega zmniejszeniu ilościowemu na rzecz jakościowego wzrostu osadnictwa. Występują tutaj osady kultury łużyckiej, pomorskiej i z okresu rzymskiego a ponadto cmentarzysko pomorskie. Powtórny wzrost ilościowy osadnictwa następuje w okresie wczesnego średniowiecza przy czym występuje tutaj aż 11 osad, cmentarzysko i grodzisko. Znacząca jest ilość stanowisk z okresu średniowiecza, kiedy to oprócz innych stanowisk występują tutaj aż 23 osady. Zapewne świadczy to o intensywności kolonizacyjnej przy zakładaniu miasta w średniowieczu.

- Niewielka ilość stanowisk z różnych okresów znajduje się na gruntach wsi Powidz a śladowo na gruntach wsi Pyszki.

- Pojedyncze grodzisko na obecnych gruntach wsi Racibórz Polanowski znane jest w literaturze jako grodzisko w Polanowie.

- Osadnictwo na gruntach wsi Rekowo należy do najintensywniejszych na terenie gminy.

Z epoki kamienia pochodzi duża ilość śladów osadniczych. Wśród stanowisk kultury łużyckiej dominują osady. Także one stanowią najliczniejszą grupę wśród tych pochodzących z okresu przedrzymskiego aż po okres wędrówek ludów. Podobnie jest w okresie wczesnośredniowiecznym, jednak w średniowieczu dominują już tylko ślady osadnicze.

- Względnie duża ilość stanowisk zarejestrowana została we wsi Rosocha. Przeważają tutaj zdecydowanie ślady i punkty osadnicze.

- Na gruntach wsi Rzyszczewko wśród nielicznych stanowisk istotnym jest cmentarzysko kultury

łużyckiej.

- Do największych obszarowo i ilościowo rejonów występowania stanowisk archeologicznych należą grunty wsi Rzeczycy Wielkiej i Małej. Z epoki kamienia pochodzi jedyne domniemane cmentarzysko z terenu gminy. Wśród licznych osad kultury łużyckiej i pomorskiej widoczne są cmentarzyska tych kultur oraz z okresu rzymskiego. Podobnie ilościowo wygląda osadnictwo z całego okresu średniowiecza.
- W lesie wsi Smugi zlokalizowane jest miejsce kultowe znane jako Święta Góra Polanowska.
- Na gruntach wsi Sowinko, Strzeżewo, Szczerbin zlokalizowanych jest zaledwie kilka stanowisk archeologicznych.
- Widoczna jest duża ilość stanowisk archeologicznych we wsi Świerczyna, gdzie z epoki kamienia znanych jest 10 śladów osadniczych. Nieliczne osady oraz cmentarzysko pochodzą z okresu od kultury łużyckiej po wczesne średniowiecze.
- Niewielkie ilości stanowisk zarejestrowano na gruntach wsi Trzebaw, Wietrzno i Żdźary. Przeważają ślady osadnicze a osady występują pojedynczo.
- Wśród kilkunastu stanowisk z Warblewa istotnym jest obiekt kultowy z wczesnego średniowiecza.
- Z kilkudziesięciu stanowisk rejonu Wielina istotne są osady kultury łużyckiej, z okresu wczesnego średniowiecza i występujące stosunkowo licznie ze średniowiecza.
- Duże zróżnicowanie funkcjonalne występuje wśród stanowisk wsi Żydowo. Znajduje się tutaj grodzisko kultury łużyckiej a także osady, cmentarzysko oraz grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza.

Uwzględniając przedstawione powyżej dane, wraz z rozmieszczeniem przestrzennym stanowisk, na terenie gminy wyróżnić można kilka skupisk o dość czytelnych granicach. Skupiska te zróżnicowane są zarówno pod względem kształtu i wielkości jak i ilości zarejestrowanych stanowisk, także zróżnicowanych funkcjonalnie i chronologicznie.

Najbardziej na północny-zachód wysunięte są niewielkie skupiska ciągnące się od Mirotek po Kościernicę (tu ze stanowiskami nad jeziorem Recze), Powidz i Sowinko. Kilkadziesiąt stanowisk zlokalizowanych jest na stosunkowo obszarze ułożonym na długim stoku.

Na wschód od niego zlokalizowane jest wydłużone skupisko w rejonie Krytna.

Występują tutaj duże osady z różnych okresów chronologicznych.

Bezpośrednio na wschód i południowy wschód od wymienionego skupiska zlokalizowane są stanowiska w rejonie Bukowa, Bożenic i Rzyszczewka, występujące w dużym rozproszeniu.

Kolejnym skupiskiem stosunkowo dużym obszarowo jest skupisko w rejonie Świerczyny występujące w środkowej i północno-wschodniej części gminy.

Do interesujących skupisk należy najbardziej na wschód wysunięte skupisko Buszyno-Krağ. Na jego obszarze występuje duża ilość osad oraz grodzisko i zamek średniowieczny.

Bezpośrednio na północ od tego skupiska wyróżnione zostało skupisko w rejonie Wielina, wydłużone po osi północ-południe skrajem zachodnim sięgającym aż po rzekę Grabowę.

Najbardziej na południowy zachód obszaru znajduje się skupisko w rejonie Rekowa i Garbna. Zlokalizowanych jest tutaj dużo osad.

Na północny-wschód od tego skupiska znajduje się kolejne w rejonie Jacinek i Rosochy, mocno wydłużone po osi północ-południe.

Niewątpliwie największym jest skupisko polanowskie, do którego ciążą stanowiska ze Smug, Żdżar, Strzeżewa. O znaczeniu tego skupiska piszemy nieco wyżej.

Na wschód od niego znajduje się skupisko rzeczyckie o dużym nasyceniu osad, wydłużone po osi wschód-zachód.

Niewielkie, ale stosunkowo zwarte są skupiska w Chociminie i Rekowej zlokalizowane w południowej części gminy.

Ze względu na bardzo dużą ilość stanowisk archeologicznych granice tak wyróżnionych skupisk są płynne. W wielu wypadkach brak jest jednoznacznej, przestrzennej granicy między poszczególnymi skupiskami. W naszym przypadku wynikają one z faktu występowania stanowisk z tego samego przedziału chronologicznego, bądź uwzględnione zostały warunki topograficzno-hydrograficzne terenu. Niewątpliwie najistotniejszym czynnikiem wpływającym na zasiedlenie tych terenów miała rzeka Grabowa wraz z jej doliną, a także inne rzeczki i jeziora stosunkowo licznie występujące na terenie gminy. Także niebagatelny wpływ miały korzystne warunki glebowe wykształcone wzdłuż doliny rzeki.

Przy tak wyróżnionych skupiskach poza ich zasięgiem znalazła się pewna, niewielka grupa stanowisk. W zasadzie nie mają one większego znaczenia dla oceny osadnictwa gminy Polanów. Tak przedstawiony zasób archeologiczny gminy poddano ocenie konserwatorskiej celem wytypowania określonych stref konserwatorskich stanowisk i ich ochrony.

Ustanowiono następujące strefy ochrony archeologiczno-konserwatorskiej (Studium[...]):

Strefa W-1 – pełnej ochrony konserwatorskiej

- zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej, budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi,
- zachowanie istniejącego układu topograficznego wraz z obiektem wpisanym do rejestru,
- występowanie o wytyczne do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w przypadku podjęcia jakiegokolwiek działalności na terenie objętym granicami strefy.

Strefa W-2 – częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych

- zachowanie stanowiska ujętego w ewidencji służby ochrony zabytków,
- wyodrębnianie i opiniowanie przez służbę ochrony zabytków wszelkich poczynąń budowlanych, inżynierskich i innych, w tym występowanie o wytyczne.

Strefa W-3 – ograniczonej ochrony konserwatorskiej

powiadomienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zamiarze rozpoczęcia prac budowlanych. W przypadku realizacji inwestycji na terenie objętym granicami stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych obowiązuje:

- zawiadomienie służby ochrony zabytków z min. 3 miesięcznym wyprzedzeniem (6 m-cy dla stref W-1 i W-2),
- uzyskanie stosownego zezwolenia służby ochrony zabytków na prowadzenie prac, w tym rozpoczęcie prac ziemnych (strefy W-1, W-2).

Na obszarach ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi, musi być uzgodnione z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych, który uzależni wydanie zgody na podjęcie prac, od zapewnienia sfinansowania przez inwestora nadzoru archeologicznego.

Należy zaznaczyć, że zasięg stanowisk wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią.

Na obszarze gminy Polanów zostało zewidencjonowanych około 621 stanowisk archeologicznych (**załącznik nr 2**).

Stanowiska archeologiczne posiadające karty WKZ zostały objęte gminną ewidencją zabytków, ponad to objęte są strefami ochrony konserwatorskiej. Obejmuje to szczególnie:

- stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

- zewidencjonowane stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- pradziejowe, średniowieczne i nowożytne nawarstwienia kulturowe w strefach ochrony zabytkowych układów urbanistycznych, ruralistycznych oraz w obrębie zabytków architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni na terenie gminy.

Podsumowując, wśród stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wyznaczonych

na terenie gminy wyróżniono:

- strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków,
- strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W stosunku do stref ochrony konserwatorskich zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych obowiązuje konieczność uzgadniania z właściwym konserwatorem zabytków inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, a wymagających prac ziemnych (przed uzyskaniem pozwolenia na budowę).

Dla ochrony stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz w obrębie zabytków architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni w zależności od opinii właściwej służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi, mogą być wymagane:

- badania archeologiczne podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu,
- pozwolenie konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

W przypadku zadań inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi (w tym m.in. drogi, kopalnie, odkrywki, eksploatacja złóż, inwestycje kubaturowe) w zależności od opinii właściwej służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi mogą być wymagane:

- na etapie przygotowania projektu archeologiczne badania rozpoznawczo-powierzchniowe określające ilość stanowisk archeologicznych kolidujących z inwestycją oraz rodzaje form ich ochrony,

- na etapie wyprzedzającym realizację inwestycji, ratownicze badania wykopaliskowe na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- pozwolenia konserwatora zabytków na wszelkie rodzaje badań archeologicznych.

W granicach stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje konieczność uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu. W odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i objętych ścisłą ochroną konserwatorską obowiązuje konieczność uzgadniania z WKZ prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, wszelkich robót budowlanych, przemysłowych oraz prac porządkowych.

Osiągnięcie wymienionych głównych i szczegółowych celów ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Polanów wymaga podejmowania wielu działań ze strony władz lokalnych, urzędów i instytucji, przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy. Najważniejszym instrumentem w tym zakresie jest odpowiednia i racjonalna polityka przestrzenna władz gminy, określająca m.in. zasady ochrony i gospodarowania zasobami środowiska kulturowego gminy¹³.

Na terenie gminy Polanów znajdują się 5 stanowisk archeologicznych wpisane do rejestru zabytków.

Stanowiska archeologiczne o najwyższym znaczeniu z terenu Gminy Polanów przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 3

LP.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	AZP/ nr stanowiska na AZP	Nr/AZ P	Uwagi lub rejestr zabytków	Chronologia	Rodzaj stanowiska
1.	Krąg	3	14-26/12	12	nr rej. 727 z dn. 25.06.1969 r.	średniowiecze	grodzisko
2.	Dadzewo	1	16-25/2	2	nr rej. 731 z dn. 25.06.1969 r.	epoka kamienia	śląd osadniczy
3.	Polanów	7	16-26/13	13	nr rej. 732 z dn. 25.06.1969 r.		
4.	Racibórz Pol.	1	17-26/5	5	nr rej. 733 z dn. 25.06.2969 r.	wczesne średniowiecze	grodzisko

¹³ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Polanów[...]

5.	Żydowo	10	18-26/9	9	nr rej. 291 z dn. 25.06.1969 r.	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	grodzisko, grodzisko
----	--------	----	---------	---	---------------------------------	--	----------------------

6. Analiza szans i zagrożeń

Analiza uwarunkowań wynikających z charakteru środowiska przyrodniczego, stanu zabudowy i zagospodarowania oraz wyposażenia terenów w infrastrukturę techniczną pozwoliła na identyfikację najistotniejszych zagadnień, stanowiących podstawy do formułowania koncepcji rozwoju przestrzennego gminy zawartą w Studium [...].

Elementy analizy SWOT, w odniesieniu do rozwoju turystyki i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Polanów, ujętej w Studium przedstawia poniższa tabela.

Analiza SWOT¹⁴ Tabela 4

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, - występowanie jeziora i obszary leśne , - liczne zabytki architektury, zróżnicowane w regionalnej skali elementy środowiska kulturowego, - liczne gospodarstwa agroturystyczne 	<ul style="list-style-type: none"> - zły stan techniczny wielu obiektów zabytkowych, - niewystarczająca baza turystyczna (gastronomiczna, noclegowa), - brak punktu informacji turystycznej
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - turystyczne wykorzystanie linii kolejowych, - wzrost atrakcyjności turystycznej gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - postępująca degradacja obiektów zabytkowych,

¹⁴Źródło: Strategia Rozwoju Gminy Polanów

<p>poprzez rozbudowę sieci szlaków i ścieżek turystycznych (np. Góra Polanowska),</p> <p>- wyznaczanie nowych form ochrony obszarów i obiektów najcenniejszych kulturowo,</p> <p>- stworzenie symbolu gminy, promocja</p>	<p>- konflikt między dążeniem do rozwoju techniczno-ekonomicznego a wymogami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego,</p> <p>- małe możliwości finansowe gminy na ochronę dziedzictwa kulturowego gminy</p>
---	---

7. Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Polanów na lata 2016-2019 ma służyć ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy stanu zachowania najważniejszych zabytków z terenu gminy Polanów i w dalszej części, wskazania możliwych działań do podjęcia w okresie objętym programem.

Strategia Rozwoju Gminy do 2025 roku zawiera tematyczny opis działań rozwojowych dla obszaru gminy. Program opieki nad zabytkami dla Gminy Polanów jest spójny ze Strategią i wskazuje te same zadania inwestycyjne w przestrzeni ochrony dziedzictwa kulturowego na lata 2016-2019. Bez wskazania wysokości budżetu, jako główne zadania programowe wyznaczono (lewa kolumna tabeli zawiera nazwy programów operacyjnych zdefiniowanych w Strategii) : **Zadania inwestycyjne -Tabela nr 5**

Program operacyjny 1.4	Rozwój turystyki
Działanie 1.4.1	Wykorzystanie potencjału szlaków turystycznych
Opis Działania	Wyeksponowanie walorów przyrodniczych, edukacja ekologiczna, przystosowanie szlaków.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernikoceny	Liczba nowych turystów
Terminrealizacji	2015-2025
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie 1.4.2	Zwiększanie potencjału bazy gastronomicznej i noclegowej
Opis Działania	Podnoszenie standardów jakościowych bazy noclegowej, organizacja szkoleń, ułatwienia dla przedsiębiorców.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernikoceny	Liczba nowych miejsc noclegowych

Terminrealizacji	2015-2025
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie1.4.3	Rozwój turystyki pielgrzymkowej – szlak św. Jakuba
Opis Działania	Wykorzystanie istniejącego potencjału związanego z Świętą Górą Polanowską.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernik oceny	Liczba nowych turystów
Termin realizacji	2015-2025
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie 1.4.4	Promocja i rozwój agroturystyki
Opis Działania	Działania medialne, w tym w mediach elektronicznych, szkolenia, pomoc w przekształcaniu istniejących gospodarstw rolnych w gospodarstwa agroturystyczne.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernik oceny	Ilość informacji wytworzonych/opublikowanych przez pracowników Urzędu Miejskiego, liczba szkoleń
Terminrealizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie1.4.5	Promocja walorów Gminy
Opis Działania	Promocja walorów turystycznych i przyrodniczych gminy w pobliskich gminach nadmorskich, aktywne uczestnictwo w stowarzyszeniach, konferencjach itp. rozwój punktu informacji turystycznej, stworzenie systemu informacji wizualnej.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne

Program operacyjny 4.2	Rewitalizacja przestrzenna i funkcjonalna
Działanie 4.2.1	Uporządkowanie struktury urbanistycznej w Polanowie
Opis Działania	Przygotowanie planów urbanistycznych dla zidentyfikowanych obszarów zdegradowanych bądź wymagających modernizacji, przygotowanie scenariuszy realizacji projektowanych działań naprawczych, stymulowanie na poziomie lokalnym współpracy w formie partnerstwa publiczno-prywatnego, dbanie o kondycję substancji mieszkaniowej (remonty, renowacje), szerokie konsultacje społeczne.
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, powiatowe, gminne, prywatne
Miernik oceny	Liczba wykonanych prac
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie 4.2.2	Remonty i unowocześnienie substancji mieszkaniowej na terenie gminy.

Opis Działania	Przygotowanie planów urbanistycznych dla zidentyfikowanych obszarów zdegradowanych bądź wymagających modernizacji, przygotowanie scenariuszy realizacji projektowanych działań naprawczych, stymulowanie na poziomie lokalnym współpracy w formie partnerstwa publiczno-prywatnego, dbanie o kondycję substancji mieszkaniowej (remonty, renowacje), szerokie konsultacje społeczne.
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, powiatowe, gminne, prywatne
Miernik oceny	Liczba wykonanych prac
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie 4.2.3	Modernizacja zagospodarowania przestrzeni publicznych (parki, place, ulice) w Polanów i dostosowanie ich do potrzeb mieszkańców.
Opis Działania	Przygotowanie planów urbanistycznych dla zidentyfikowanych obszarów zdegradowanych bądź wymagających modernizacji, przygotowanie scenariuszy realizacji projektowanych działań naprawczych, stymulowanie na poziomie lokalnym współpracy w formie partnerstwa publiczno-prywatnego, dbanie o kondycję substancji mieszkaniowej (remonty, renowacje), szerokie
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, powiatowe, gminne, prywatne
Miernik oceny	Liczba wykonanych prac
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Polanowie
Działanie 4.2.4	Wykonanie niezbędnych prac remontowych w obiektach zabytkowych w gminie oraz stała dbałość o ich dobrą kondycję techniczną w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.
Opis Działania	Rewitalizacja zabytkowych parków i obiektów na terenie Gminy, Zorganizowanie finansowania, wybór wykonawców i obiektów najbardziej potrzebujących modernizacji, poprawa zdrowotności drzewostanu, wykonanie nowych ścieżek, ławek, oświetlenia oraz obiektów małej architektury, dbałość o stan techniczny i sposób użytkowania obiektów dziedzictwa historycznego w gminie.

Analiza – działania administracyjne i informacyjne¹⁵

¹⁵ lista według materiałów WKZ

Opisane powyżej priorytety działań wskazują jednocześnie obszary interwencji gminy w przestrzeni ochrony zabytków w perspektywie do 2025 roku, bez wskazywania wysokości budżetu na poszczególne zadania.

Należy jednak pamiętać, że gmina bezpośrednio może interweniować tam, gdzie jest właścicielem zabytków. W pozostałym przypadkach może stosować tylko system zachęt, promocji czy działań edukacyjnych pośrednio wpływając na wzrost świadomości dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako dobra lokalnego (również wspólnego). Ważnym instrumentem oddziaływania na przestrzeń zabytkową jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który jest prawem miejscowym. Gmina może określić w nim strefy ochrony konserwatorskiej (w porozumieniu z WKZ), zakres ochrony i inne parametry związane z utrzymaniem i odtworzeniem obiektów zabytkowych.

W związku z tym działanie gminy będzie wielokierunkowe, w ramach kompetencji i możliwości jst.

Główne tezy programu to:

- pozyskiwanie finansowania zewnętrznego i racjonalne wykorzystanie środków finansowych na utrzymanie krajobrazu kulturowego oraz ratowanie obiektów o szczególnych wartościach historycznych,
- wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami – stymulowanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów o podstawowym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Polanów,
- podnoszenie walorów zabytkowych i wykorzystanie ich w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w mieście i okolicy, a zwłaszcza jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy terenu,
- poszukiwanie i wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji (np. szlaki turystyczno-historyczne, ożywianie zabytków),
- włączenie kultury i dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, stosownie do oczekiwań

mieszkańców gminy poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-ekonomicznym Gminy Polanów.

Wspomnieć należy, że gmina Polanów posiada potencjał turystyczny, który można wykorzystać do promocji gminy. Są nimi opisane powyżej zespoły pałacowo-parkowe i kościoły.

Uzupełnieniem wymienionych głównych zasad ochrony prawnej obiektów i obszarów zabytkowych jest upowszechnianie informacji o wartościach historycznych, krajobrazowych i kulturowych tychże obiektów. Działanie to przyczyni się do zwiększenia społecznej roli w procesie ochrony zabytków, tak bardzo istotne w przypadku małych, lokalnych społeczności.

Edukacyjny aspekt w procesie ochrony zabytków może być realizowany poprzez m.in.:

- włączenie najbardziej atrakcyjnych obiektów zabytkowych w trasy turystyczne, ścieżki i trasy edukacyjne, za pomocą oznakowania turystycznego obszaru (drogowskazy, tablice informacyjne, mapy, przewodniki),
- uwzględnianie obiektów zabytkowych w treści map, przewodników, materiałów promocyjnych gminy,
- organizacja imprez kulturalnych, sportowych, turystyczno-rekreacyjnych,
- powstanie muzeum regionalnego bądź izby regionalnej.

Nową formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych jest ich rewitalizacja, czyli zespół działań (w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej) prowadzących do ożywienia zniszczonych, zdegradowanych obiektów i obszarów na terenie miasta, często przez nadanie im nowych funkcji, przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych, architektonicznych oraz kulturowych. Oddzielną grupę obiektów do odnowy stanowią zespoły folwarczne i dworsko-folwarczne, w dużej części zdewastowane a mogące stanowić ważny element turystyki regionalnej.

Wiele obiektów ujętych w ramach tych zespołów już nie istnieje lub znajduje się w stanie ruiny.

Ochrona poszczególnych obiektów zabytkowych nierozzerwalnie wiąże się z ochroną wartości kulturowych krajobrazu i przestrzeni gminy. W związku z tym w zagospodarowaniu terenów obowiązują następujące zasady:

- zachowania i utrzymania terenów otwartej przestrzeni krajobrazu rolniczego,

- zachowania harmonijnego krajobrazu w aspekcie widoczności z perspektywy ciągów komunikacyjnych oraz punktów widokowych,
- zachowania istniejących zadrzewień śródpolnych oraz ich uzupełnianie,
- zachowania i ekspozycji krzyży i kapliczek przydrożnych,
- zachowania przebiegu dróg krajobrazowych wraz z ich okazałymi obsadzeniami,
- ograniczania lokalizacji wolnostojących obiektów reklamowych poza obszarami zabudowanymi.

W zakresie działań zmierzających do ochrony i zachowania zabytkowej zabudowy na terenie miasta i gminy Polanów obowiązują następujące zasady:

- zachowania wartościowej zabudowy miejskiej i wiejskiej, poprzez zapewnienie ich dobrego stanu technicznego i estetycznego, a także prowadzenie prac rewitalizacyjnych, remontowych i konserwatorskich (z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, ich wykonania w zakresie całych elementów, np. cały dach, cała elewacja itd. celem zahamowania tendencji odtwarzania częściowego i niestylowego),
- ograniczania zmian w bryle, detalach architektonicznych oraz rozmiarach obiektów,
- realizacja nowej zabudowy w sąsiedztwie zabytkowych obiektów bądź w miejscach lokalizacji dotychczasowej zabudowy historycznej, powinna być oparta o cechy istniejących obiektów,
- maksymalnego ograniczania lokalizacji wolnostojących nośników reklam w sąsiedztwie obiektów zabytkowych i w strefach ochrony konserwatorskiej, oraz reklam na obiektach zabytkowych lub ograniczenie ich do minimalnych rozmiarów.

W związku z powyższym poszczególne działania związane z ochroną zabytków i promocją gminy można ująć według poniższych priorytetów, które będą realizowane przez okres następnych 4 lat.

Tabela nr 6 - Priorytety działań

Priorytet I: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY	
kierunki działań	zadania

<p>Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych edukacyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację, - zabytków będących własnością gminy, - prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, - opracowanie regulaminu wieszania reklam na obiektach zabytkowych na terenie gminy - wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych oferujących wypoczynek rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach; - wspieranie rozwoju regionalnych izb pamięci, skansenów itp.
---	--

Priorytet II: OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

kierunki działań	zadania
<p>Rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków krajobrazu kulturowego gminy, - egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w dokumentach programowych odnoszących się do zabytków (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), - walka z samowolami budowlanymi na obszarach objętych ochroną konserwatorską.

Priorytet III: PROMOCJA, EDUKACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

kierunki działań	zadania
------------------	---------

<p>Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> - udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej urzędu gminy, - wydawanie i wspieranie działań związanych z wydawaniem publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, - wprowadzanie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć edukacyjnych, - opracowywanie lub wspieranie prac o tematyce związanej z kulturą i zabytkami (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów m.in. zabudowy regionalnej, detalu architektonicznego, komentarzy itp.), - włączanie do szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych) obiektów zabytkowych. ...
---	--

Kolejność realizacji zadań zależy będzie od dostępności środków finansowych i decyzji Rady Miejskiej w Polanowie.

Program nie zakłada kwot na poszczególne priorytety a realizacja poszczególnych zadań dokonywana będzie w zależności od możliwości pozyskania środków finansowych własnych lub zewnętrznych w następnych latach objętych okresem 4-letnim.

Budżet gminy pomimo, że uchwalany jest w formie prowizorium w perspektywie rocznej, to jest on jednak ograniczony do okresu 1 roku i przede wszystkim należy do instrumentów dynamicznych (zawsze może ulec zmianie). Gmina Polanów nie przewiduje wydatków majątkowych w budżecie na 2016 roku związanych z ochroną zabytków. Nie ma też takich wskazań w WPI.

Jeśli chodzi o prace remontowe dotyczące zabytków, to będą one dotyczyły obiektów nieruchomości wymienionych powyżej (Tabela nr 3), w części dotyczącej obiektów ujętych w GEZ, gdzie Gmina Polanów jest właścicielem - bez wskazywania konkretnej perspektywy

czasowej (okres realizacji 4 lata). Poza działaniami konserwatorskimi na niektórych obiektach ewidencyjnych, pozostaje cała przestrzeń działań edukacyjnych, promocyjnych i informacyjnych.

Ogół działań programowych skoncentrowany będzie na wykonywaniu zadań ujętych w ramach opisanych priorytetów i na rzetelnym wypełnianiu wskazań zawartych w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym, ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami, ustawie prawo budowlane, ustawie o gospodarowaniu nieruchomościami itp., dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Władze Gminy Polanów posiadają świadomość dziedzictwa kulturowego znajdującego się na ich terenie.

Jednym z głównych celów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Polanów na lata 2016-2019 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika sprzyjającego rozwojowi turystycznemu

gminy. Efektywność tych działań uzależniona będzie w dużej mierze od możliwości pozyskania środków zewnętrznych oraz współpracy z ludźmi i instytucjami.

8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne

W ramach instrumentów prawnych, którymi dysponuje gmina w dziedzinie ochrony zabytków, wskazać można najważniejsze z nich: uchwalanie planów zagospodarowania i ich zmiana, ustalanie stref ochrony konserwatorskiej, wydawanie decyzji administracyjnych.

Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku¹⁶ do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. W odniesieniu do problemów szeroko pojętej ochrony zabytków zadania te obejmują zagadnienia (art. 7):

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych, zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy;
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Kompetencje Burmistrza:

- wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości na wniosek posiadacza nieruchomości (art. 83 ustawy o ochronie przyrody);
- wydawanie decyzji w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego (art. 51 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);

- prowadzenie rejestru wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym (art. 57 ust. 2 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- wydawanie decyzji o warunkach zabudowy (art. 60 ust. 1 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- przygotowanie sprawozdania z realizacji założeń Programu opieki nad zabytkami co 2 lata.

8.2. Instrumenty finansowe

Gmina może współfinansować wybrane prace konserwatorskie, remontowe i archeologiczne, udzielając dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich. W ramach pomocy merytorycznej gmina może także pomagać w wykorzystaniu programów UE przeznaczonych na zabytki w formie dofinansowań dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.

8.3. Instrumenty społeczne

W ramach działań o charakterze społecznym, gmina prowadzi działania edukacyjne, promocyjne i współpracę z organizacjami społecznymi. Edukacja i informacja są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ dobra i właściwa informacja wzmacnia efekt edukacji. Działające w gminie szkoły pełnią istotną rolę w edukacji młodzieży.

Do realizacji programu powołany zostanie zespół spośród pracowników Urzędu Miejskiego w Pniewach. Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami podlegać będzie ocenie Rady Miejskiej.

9. Zasady oceny realizacji programu

Zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji Programu opieki nad zabytkami spoczywa na burmistrzu, który sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu i przedstawia je Radzie Miejskiej.

---

¹⁶Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami i realizacja

Program ochrony zabytków Gminy Polanów określa pewne kierunki i cele w zakresie ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy. Obowiązek dbania o zabytki spoczywa na właścicielach lub użytkownikach obiektów zabytkowych.

Głównymi źródłami finansowania **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami**, tj. projektów związanych z zabytkami oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa są:

1. środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
2. środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
3. środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,
4. środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów ministerialnych,
5. środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń, ...).

Źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w ujęciu ogólnym.¹⁷

Tabela nr 7

Źródło finansowania		Przedmiot finansowania
Budżet państwa	Wojewódzki Konservator Zabytków(środki finansowe z budżetu państwa z	• Prace konserwatorskie i remontowe zabytkowych obiektów na terenie województwa posiadających istotne znaczenie historyczne artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym:

¹⁷Szczegóły poszczególnych programów dostępne w instytucjach wdrażających dany program.

	części, które dysponentem jest wojewoda)	– zabytki ruchome i nieruchome; ratownicze badania archeologiczne; dokumentacja konserwatorska, ewidencyjna i archeologiczna
	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; konserwacja i zabezpieczenie obiektów muzealnych oraz konserwacja rewaloryzacja zabytków, ochrona dziedzictwa kultury ludowej (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe”, priorytet 1. „Ochrona zabytków”, priorytet 2. „Rozwój instytucji muzealnych” oraz priorytet 5. „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej”) • Inwestycje w infrastrukturę kultury (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Rozwój infrastruktury kultury”) Zachowanie, waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego w ramach Mecenatu Państwa • Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami (dotacje celowe przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań oraz na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych jednostkom należącym i nie należącym do sektora finansów publicznych). Dotacje podmiotowe dla narodowych instytucji • Inne
	Ministerstwo Środowiska – państwowe jednostki budżetowe – Parki Narodowe	<ul style="list-style-type: none"> • Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie Parków Narodowych wraz z muzeami przyrodniczym • Wydatki na ochronę krajobrazu kulturowego

Jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty)	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona i konserwacja zabytków (wydatki gmin i wydatki powiatów) • Dotacje na działalność bieżącą i inwestycyjną dla instytucji kultury, w tym muzeów
Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej	W zależności od programu
Programy wspólnotowe	W zależności od programu
Fundusz Rolny	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej; <p>Działanie 3.4 Odnowa i rozwój wsi;</p> <p>W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów (pełniących funkcje publiczne społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury) – budowy, remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych sportowych lub społeczno-kulturalnych; – zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne; – odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci; – kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów. <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet 4. Leader; <p>Działanie 4.1 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju;</p>

	<p>W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - promocji i rozwoju lokalnej aktywności, w tym promocji lokalnej twórczości kulturalnej artystycznej, z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego; - renowacja zabezpieczenia i oznakowania przydrożnych kapliczek, pomników przyrody odkrywek geologicznych i innych miejsc budowli charakterystycznych dla danej miejscowości i istotnych dla realizacji LSR wraz z uporządkowaniem terenu wokół tych miejsc; - odnawiania elewacji i dachów prywatnych budynków, ogrodzeń oraz innych obiektów charakterystycznych dla budownictwa danego regionu; - zakupu strojów, eksponatów i innego wyposażenia dla zespołów artystycznych, zespołów folklorystycznych oraz innych grup i zespołów kultywujących miejscowe tradycje i zwyczaje; - inwestycji służących utrzymaniu kultywowaniu tradycyjnych zawodów i rzemiosła oraz inwestycji służących wspieraniu twórczości lokalnej lub ludowej.
<p>Jednostki administracyjne i związków Wyznaniowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów kościelnych i związków wyznaniowych
<p>Polskie Towarzystwo Krajoznawcze</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów PTTK • Inne wydatki (utrzymanie szlaków)

11. Główne opracowania wykorzystane do przygotowania programu:

- Narodowa Strategia Kultury na lata 2007-2013 wraz z jej Uzupełnieniem na lata 2004- 2020.
- Krajowy Program Opieki nad Zabytkami 2014-2017
- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku
- Strategia Rozwoju Gminy Polanów na lata 2015-2025
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2013-2017
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Polanów
- Strategia Rozwoju Gminy Polanów 2015-2015

Spis tabel nr - strona:

Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków)

Tabela nr 1-41

Zabytki nieruchome gminy Polanów wpisane do rejestru WKZ

Tabela nr 2-43

Stanowiska archeologiczne o najwyższym znaczeniu z terenu Gminy Polanów

Tabela nr 3-68

Analiza SWOT

Tabela nr 4-69

Zadania inwestycyjne

Tabela nr 5-70

Priorytety działań

Tabela nr 6-75

Źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w ujęciu ogólnym

Tabela nr 7-80

Załącznik nr 1- GEZ Nieruchome

Załącznik nr 2- GEZ Archeologiczne

Przygotowanie i zdjęcia: Artur Michalak

PRZEWODNICZĄCY RADY
mgr Józef Wilk